het land van aalst

tijdschrift van de
geschied- en
heemkundige vereniging
het land van aalst

Jaargang XXXI - 1979 - Nummer 6

Noordstarfonds v.z.w.

steunt bestendig

het kultureel leven in Vlaanderen

U kunt hieraan meehelpen

door U te laten verzekeren bij

DE NOORDSTAR
EN BOERHAAVE N.V.

Groot-Brittanniëlaan 121, 9000 GENT
Tel. (091) 25.75.15

IWEIN VAN AALST.[1]

Een paar maand terug kwam de heer Edgard Saeys op een avond even aanlopen op het stedelijk archief, met de vraag een geschikte naam te vinden voor de nieuw te stichten Marnixring te Aalst. Wandelend doorheen de geschiedenis van stad en graafschap bleven we stilstaan bij een aantal markante figuren uit ons rijk verleden. Onder meer Pieter Coecke van Aalst, de eerste voorname Italianisant van Nederlandse oorsprong. Hayne van Ghiseghem, één de prinsen van het Bourgondisch chanson, door specialisten betiteld als een melodist bij Gods genade en de gratie en voornaamheid zelf. Pieter van Aalst, gezegd van Eedingen, hoftapissier van Philips de Schone. Pieter van der Beken alias de Rivo, rector aan de Leuvense universiteit, die voor minder bemiddelde Aalsterse studenten studiebeurzen stichtte aan de faculteit der artes. Justus de Harduyn lid van de rederijkrskamer De Catharinisten met wie de groeiende renaissance in de Nederlanden een eerste hoogtepunt bereikte.

Nog andere namen kwamen ter sprake, tot we bij Iwein van Aalst belandden. Het geluk diende daar we in een tijdschrift van het Vrij Technisch Instituut pas een eerder bescheiden bijdrage over Iwein publiceerden, die voor wat de figuur betreft voldoende elementen bevatte om de keuze in die richting te bepalen.

Dokter Isidoor Bauwens, briefwisselend lid van de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde heeft naast belangrijke bijdragen en referaten over geneeskunde — in het begin dezer eeuw onder meer een boek geschreven getiteld «Iwein van Aalst — een geschiedkundig verhaal».

Even de presentatie van onze held zoals Bauwens hem zag.

> «In de ridderzaal van het kasteel van Aalst, maar half verlicht door de vergulde lamp, aan een sierlijke keten vastgehaakt, zit met gebogen hoofde, onder den breeden schouwmantel, de edele en machtige Iwein van Aalst.
>
> De glans der flikkerende vlammen, die in den schoorsteen opklimmen, en het zwak schijnsel der lamp, waarin de wollen pit is ontstoken, spelen geheimzinnig op en rondom hem.
>
> Schoon is zijn gelaat. Het geeft mannelijke fierheid en ontembaren moed te kennen. Fraai geteekende wenkbrauwen overwel-

(1) Gelegenheidstoespraak gehouden op de installatie-vergadering van Marnixring Iwein van Aalst op 23 juni 1979 in het stadhuis te Aalst. De tekst werd o.m. samengesteld met gegevens uit «De Vlaamse Adel voor 1300» door E. Warlop en de historische inleiding door prof. R.C. Van Caeneghem bij het dagboek van Galbert van Brugge, getiteld «De Moord op Karel de Goede», verschenen bij het Mercatorfonds in 1978.

ven de zwarte, levendige oogen. Deze blinken van vernuft en schranderheid. Om de lippen speelt bijwijlen een gulle glimlach, welke goedwilligheid verraadt. Van den edelsten vorm is de adelaarsneus; hagelwit zijn de gave tandenrijen, blozend de wangen. Gitzwarte, krullende haarlokken golven in weelderigen overvloed langs hals en schouders. Dichtbewassen knevels overschaduwen den welbesneden mond. Hoog is Iweins gestalte. Een prachtige purperen lijfrok, met goud geborduurd, bedekt zijn ledematen, kloek van bouw en krachtig gespierd. De gordel, waaraan het ridderzwaard is gehecht, fonkelt van edelgesteenten en gouden stikwerk. De groene schoeisels zijn met schoon gewaterde parelen versierd».

Een heldenroman van het zuiverste kaliber. Alle kenmerken van een hagiografische benadering der feiten zijn aanwezig: een spreektaal die de lezer dadelijk het gevoel moet geven op vertrouwd terrein te zijn, overvloedige stereotiepe anekdoten. Ook de stichtelijke lessen van moed, offervaardigheid, vroomheid ontbreken niet; als happy end van het boek de bekroning van een idyllische liefde met Lauretta van de Elzas, en tot slot het belerend element:

«Mochten mijn stadgenooten, bij het lezen van Iweins koene en vrome daden, zich fier achten Vlamingen en Aalstenaars te zijn; mocht het standbeeld van den held weldra op een onzer openbare plaatsen prijken: dan ware mijn doelwit bereikt».

De consultatie van heelwat eigentijdse bronnen deden ons besluiten dat — hoe verdienstelijk ook — het geïdealiseerde beeld door Bauwens geschetst helemaal niet met de historische werkelijkheid strookt.

We moeten daarbij rekening houden met tijdsgeest en -kader. «Wie de dichter wil verstaan moet in het land van de dichter gaan» — stelde Goëthe. Hetzelfde geldt voor ons onderwerp dat we moeten situeren in een feodale maatschappij met andere zeden en normen als deze van vandaag — een mensengemeenschap echter geconfronteerd met vraagstukken die ons onder één of andere vorm aktueel ook nog bezighouden.

Onze kennis van de heren van Aalst gaat terug tot de 10de eeuw. De vader van Iwein, Boudewijn II van Aalst, sneuvelde in 1097 voor Nicea in Klein-Azië. Zijn weduwe Reinewilf schonk voor de zielerust van haar man aan de Gentse Sint-Pietersabdij grond te Burst en vier lijfeigenen.

Boudewijn III volgde zijn vader op. Samen met zijn broer Iwein schonk hij aan de abdij Affligem de kerk en grond waarop twee molens konden gebouwd worden te Erembodegem, en grond te Affligem vóór de poort der abdij. De gebroeders verleenden aan de abdij tolvrijheid in hun gebied.

Boudewijn III stierf in oktober 1127 te Affligem aan de gevolgen van een oude hoofdwonde die door het blazen op een hoorn opnieuw was open gegaan. Iwein verdreef Beatrix, enige dochter van Boudewijn III, uit haar erfgoed. Hij droeg de titel van comes Alostanus en was gehuwd met Lauretta, dochter van Diederik van de Elzas en diens eerste echtgenote Zwanehilde.

Hij wordt tot de pairs van Vlaanderen gerekend — de pairs waren leden van de oude adel, grootgrondbezitters en vazallen van de graaf die de politieke macht bezaten en samen met de graaf de curia comitis vormden t.t.z. het hoogste politieke en gerechterlijk orgaan van het land. Verder wordt Iwein genoemd «princeps Flandriae — alsook primicerius» wat er op wijst dat hij de eerste plaats bekleedde onder deze Vlaamse vooraanstaanden. De verschillende namen waaronder Iwein aangeduid wordt geven een idee van de uitgestrektheid van zijn bezittingen. Hij wordt vernoemd als de Alost, de Gandavo, de Was, de Trunciniis : Iwein van Aalst, Gent, Waas en Drongen.

Aalst was reeds in het bezit van de familie toen het gebied tussen Schelde en Dender in handen van de graaf van Vlaanderen viel. Waas en Drongen waren lenen die na allerlei moeilijkheden definitief door de heer van Aalst van de Vlaamse graaf in leen gehouden werden. De naam van Gent wordt verklaard door het feit dat de heren van Aalst één der erfelijke voogdijen over de Sint-Pietersabdij bezaten. Het centrale bezit van het huis van Aalst bestond dus uit een zeer belangrijke voogdij, uit de grafelijke lenen Waas en Drongen en uit de heerlijkheid van Aalst, ook graafschap of Land van Aalst genoemd. Aalst was geen allodiale heerlijkheid. Vooraleer het in handen kwam van de graaf van Vlaanderen, was de Roomse keizer de rechtstreekse leenheer van de heer van Aalst. De Vlaamse graaf werd de tussenschakel en de heer van Aalst achterleenman.

Het bezit van het huis van Aalst was echter niet beperkt tot deze voogdij en heerlijkheden. In 1440 was Iwein van Aalst heer van Liedekerke, maar dit dominium hield hij in leen van de heer van Gavere en de burggraaf van Doornik.

Over de uitgestrekte goederen van de heren van Aalst in het Waasland, te Drongen en in het Land van Aalst hoeft er weinig gezegd te worden. Zij behoorden tot de centrale bezittingen van de familie.

Eigenaardig en zeer belangwekkend is het feit dat het huis van Aalst ook gronden bezat buiten deze centrale heerlijkheden, goederen

die zeer excentrisch gelegen waren, allodia en leengronden, tienden en renten, te Oudenaarde, te Mater, Sint-Maria-Horebeke (Elst) en meer naar het zuiden te Ronse; verder eigendommen in de Brugse kasselrij, te Houtem-Veurne, Westvleteren en Pollinkhove. Dieper in het binnenland beschikten zij over gronden en inkomsten nabij Ieper, te Bikschote, Langemark, Komen en ten zuiden van de Leie, te Tourcoing.

Deze personalia over Iwein zijn belangrijk in het licht van zijn positie op het politieke terrein in Vlaanderen — waar hij medehoofdacteur was in de crisis die het graafschap in 1127-1128 treft. Galbert van Brugge, grafelijk secretaris, was hiervan een opmerkzaam ooggetuige, zoals we in zijn voor die tijd uniek verhaal kunnen lezen. Dit verhaal, verleden jaar door het Mercatorfonds uitgegeven en voorzien van een degelijke historische begeleiding van prof. Van Caeneghem is de verhalende bron bij uitstek om een objectieve feitenanalyse mogelijk te maken.

Vlaanderen, ontstaan als een toevallige vereniging van angstige voor de Vikings bevende gouwen, had zich in de 11de eeuw ontwikkeld tot een succesrijk vorstendom, met groot internationaal prestige. Vruchtbare gronden en de ligging aan het kruispunt van grote handelsroutes, leidde tot expansie van stad en platteland. Het graafschap was de draaischijf tussen Frankrijk en Engeland, het Rijnland en de Noordnederlandse gewesten. De Frans-Engelse tegenstelling domineerde toen het krachtveld van de internationale politiek, en was ontstaan toen Willem van Normandië of de Veroveraar in 1066 koning werd van Engeland. Feodaal gebonden aan de koning van Frankrijk, maar omwille van de wolexport economisch verbonden met Engeland, diende Vlaanderen een voorzichtige balanspolitiek te voeren.

In Vlaanderen zelf lag de politieke macht in handen van de graaf en de curia comitis.

Vanaf het midden der 11de eeuw komt een nieuwe macht opduiken namelijk de stad met eigen waardenschaal en gemeenschapsgevoel. De spanning tussen de burgerij van de stad (de derde stand) en de feodale wereld was een belangrijk aspekt van de sociale geschiedenis van deze periode. De ontvoogding van de gewone, maar hardwerkende en talentrijke man riep stilaan een nieuwe sociale laag en een nieuwe macht in het leven. De belangrijke rol van de Vlaamse graven steunde op een goed georganiseerd en centraal geleide administratie. Het zijn de degelijke bestuurlijke kaders die — ook vandaag nog — de continuiteit in het bestuur helpen verzekeren. De effektieve dagelijkse kontrole lag sinds 1089 in handen van een vastbenoemde topambtenaar : de kanselier van Vlaanderen. Dit ambt werd toevertrouwd aan de proost van Sint-Donatiaan, hoofd van het kapittel van kannuni-

ken, verbonden aan de kerk van de grafelijke burcht te Brugge. Na verloop van een paar jaar viel deze funktie in handen van een begaafd maar niets ontziend heerschap, Bertulf, zoon van Erembald van Veurne. De kanselier-proost bouwde in weinige jaren zijn invloed uit tot een machtspositie, die tenslotte een bedreiging werd voor de graaf zelf.

In tegenstelling met zijn voorgangers had Karel van Denemarken, later de zalige Karel de Goede geheten, die in 1119 als kleinzoon van Robrecht de Fries het graafschap ontving, een sterk bewustzijn van zijn plicht als staatshoofd. Zijn aandacht ging dan ook vooral naar de wantoestanden in zijn eigen, door Bertulf geleide administratie. In het nauw gedreven zagen de Erembalden enkel in een moord op de graaf zelf een uitweg. Dit gebeurde in de vroege morgen van een koude en mistige maartdag 1127 te Brugge in de Sint-Donatiaanskerk. Brugge en het ganse graafschap was met verstomming geslagen door de onvoorstelbare misdaad — een paar dagen van grote onzekerheid volgden.

De koning van Frankrijk Lodewijk VI, die handelde als leenheer van het graafschap, had dadelijk na de aanslag Willem Clito als graaf van Vlaanderen benoemd. Hijzelf en de nieuwe graaf en allen die aan de oproep van Gervaas van Praat voor de afstraffing der moordenaars in grote getale gehoor hadden gegeven — hielpen mee aan de onverbiddelijke executie der samenzweerders. Toen Willem Clito — langs moederszijde lid van de Vlaamse dynastie — daarop door het graafschap werd erkend en gehuldigd leek de crisis overwonnen. Vooral de koning van Frankrijk deelde in de algemene vreugde, want zijn kandidaat werd graaf van Vlaanderen — een meesterlijke zet waardoor het Engels kamp schaakmat werd gezet.

De tegenreactie bleef echter niet uit. Vooreerst was er Hendrik I, de machtige koning van Engeland, die onder geen beding de verstoring van het machtsevenwicht in Noordwest Europa kon aanvaarden. Anderzijds waren er de Vlaamse steden, die Vlaanderen als een haast souvereine staat aanzagen. Ze namen het de koning van Frankrijk kwalijk zich zo verregaand te bemoeien in hun binnenlandse aangelegenheden. Bovendien waren de handel op Engeland, gevoerd door de bloeiende Hanze van Londen, en de Vlaamse textielindustrie, die werkte met Engelse wol, de onmiskenbare pijlers van de Vlaamse welvaart. De economische malaise alsook een serie klachten over lokale financiële plagerijen en afpersingen van graaf Willem wakkerden daarbij nog de weerstand aan. Een anti-Clito coalitie met tegengraaf Diederik van de Elzas als speerpunt, kreeg geleidelijk vaste vorm. Deze sloot samen met de stad Gent, het zwaartepunt van de opstandigheid, een verbond met twee zeer vooraanstaande edelen en pairs van Vlaanderen, namelijk Iwein van Aalst en Daniel van Dendermonde.

De geografische basis van de beweging was niet alleen de stad Gent, maar de hele Schelde-Dender zone die men als Gents hinterland kon beschouwen : Aalst, Dendermonde en het Land van Waas, waarvan Iwein van Aalst heer was. Verschillende redenen hebben Iwein en Daniel aangezet om de Gentse opstandigheid en de proclamatie van een tegengraaf te steunen : de economische malaise die de stad trof had directe repercussies op hun domeinen die sterk bij Gent aanleunden — Iwein was als voogd van de Sint-Pietersabdij nauw bij het lot van de stad betrokken, Daniel van Dendermonde was voogd van de Gentse Sint-Baafsabdij —. De heer van Aalst had trouwens elders in het graafschap nog zeer verspreide bezittingen zodat de commerciële stagnatie hem zeker een directe zorg moet geweest zijn. Duidelijk is ook dat de twee heren betrokken waren in een internationale intrige, waarvan Hendrik I de «master mind» was, om Willem Clito te doen vallen en Diederik van de Elzas aan de macht te brengen. In hoeverre het Engelse goud de heren van Aalst en Dendermonde (en de Gentenaars ?) heeft verleid is moeilijk uit te maken, doch Galbert schrijft onomwonden dat de twee heren van de Engelse koning reeds veel hadden gekregen en dat hun nog meer was beloofd als ze Clito uit het zadel konden lichten.

Bij een volksoproer op 16 februari 1128 te Gent zag de burggraaf zich verplicht de hulp van de graaf in te roepen. Willem Clito verscheen in de stad om de orde te herstellen en raakte betrokken in de eerste van de lange reeks woelige volksvergaderingen, die als een rode draad door Gent's geschiedenis lopen. Het is onder de ogen van een opstandige en dreigende menigte dat het beroemde twistgesprek tussen Willem Clito en Iwein van Aalst, de woordvoerder van de opstand, werd gevoerd en dat de eerste grote politieke redevoering uit onze geschiedenis is uitgesproken : in een heftige uitval heeft Iwein de graaf al de grieven van de opstandelingen in het gezicht geslingerd en hem virtueel van het graafschap vervallen verklaard. Ziehier hoe Galbert het weergeeft.

Iwein, als woordvoerder van de burgers aangewezen, begon zijn toespraak : «Heer graaf, hebt gij onze en uw burgers, en ons, hun vrienden, naar recht willen behandelen ? Waarom hebt gij ons dan met onrechtvaardige belastingen en vijandige kwellingen bestookt ? Waarom hebt gij ons niet tegen de vijand beschermd en naar ere behandeld ? De heilige eed die wij ter uwer gunste hadden gezworen, hebt gij persoonlijk verbroken en uw en onze belofte, die wij samen hebben afgelegd, hebt gij geschonden. Wij hebben samen de eed gezworen over de vrijstelling van de tol, over de bekrachtiging van de vrede en over de

andere rechten, die de bewoners van dit land hadden gekregen van de vroegere goede graven van dit land en speciaal tijdens de regering van heer Karel. Het is goed bekend hoeveel geweld en plundering gij te Rijsel hebt aangericht, hoe gij de burgers van Sint-Omaars onrechtmatig en boosaardig hebt bestookt en nu wilt gij, als u de kans wordt gegund, ook de burgers van Gent slecht behandelen. Gij zijt onze heer en de heer van geheel Vlaanderen. Daarom moeten wij u billijk behandelen en u niet met geweld en boosaardig tegemoet treden. Wij stellen het volgende voor. Roep, alstublieft, uw raad bijeen te Ieper, een stad die midden in uw land gelegen is. De opperste leiders van beide kampen en onze mede-pairs en alle wijze mannen, geestelijken en leken, komen bijeen, in vrede en ongewapend, kalm, beheerst en weloverwogen, zonder arglist en kwade bedoeling. Zij moeten een oordeel vellen. Als gij, naar 's lands eer, de grafelijke macht nog kunt behouden, wil ik dat gij die behoudt. Als blijkt dat gij als trouweloze en arglistige eedbreker buiten de wet zijt gesteld, ga dan weg uit het graafschap en laat ons dit graafschap, om het toe te vertrouwen aan een geschikt en wettig man. Wij zijn de bemiddelaars tussen de koning van Frankrijk en u : gij moogt niets doen in dit graafschap dat tegen onze raad en de eer van het land ingaat. Maar zie, zowel ons die borg staan voor u bij de koning, als de burgers van bijna geheel Vlaanderen, hebt gij slecht behandeld, tegen de eed van trouw, door de koning, door uzelf, en vervolgens door ons allemaal, leiders van dit land gezworen».

Van deze bijeenkomst te Ieper, waarvan Galbert spreekt, kwam niets terecht. Zodra Willem Clito uit Gent weggeraakte verzamelde hij zijn troepen en ging Ieper gewapenderhand bezetten — dit in volle vastentijd, wanneer de kerkelijke godsvrede alle wapengeweld verbood. Iwein, Daniel en Gent zegden hun leentrouw aan Willem op, de burgeroorlog was onvermijdelijk.

De Gentse redevoering van Iwein van Aalst verdient — en dit vooraleer we de gebeurtenissen verder naar hun ontknoping volgen — onze volle aandacht. Ik citeer hierover letterlijk prof. Van Caeneghem. «Ze was niet zo maar een reeks verwijten, maar een exposé van fundamentele ideeën over de juiste principes van het staatsbestel. We vinden er — op een zeer vroege datum in de Europese geschiedenis — de fundamentele noties van het constitutionalisme, namelijk dat de politieke macht gegrondvest is op een pact tussen volk en vorst, dat de uitoefening ervan volgens de normen van het recht moet geschieden en niet willekeurig en dat de vorst verplicht is de rechten en vrijheden van de onderdanen te respecteren. In dat perspectief kon ook een staatshoofd ter verantwoording worden geroepen, berecht en zelfs afgezet, wanneer hij het recht met de voeten trad. Zo een rechtbank moest voor de natie spreken : het Ieperse tribunaal zou naast de pairs, ook leden van

de clerus en het volk bevatten. Hier tekenen zich de drie standen van de statenvergaderingen af, clerus, adel, en derde stand, zodat we kunnen spreken van de eerste aanloop van het parlementarisme. Tenslotte ontmoet men hier ook de notie van de souvereiniteit van het volk, want de rede poneerde duidelijk dat de vertegenwoordigers van de ganse Vlaamse bevolking de hoogste, souvereine instantie in het land vormden, verheven boven de graaf en niet onderworpen aan de Franse koning — aan wie in het voorgestelde tribuneel geen enkele rol werd toebedeeld».

In 1127 klonken dergelijke opvattingen niet alleen erg nieuw, maar zelfs revolutionair en staatsgevaarlijk. Galbert bijvoorbeeld, aan wie we de rede van Iwein danken en het willekeurig optreden van Willem Clito niet verdoezelde — hij wist maar al te goed dat de nieuwe graaf tolrechten, waarvan hij de Bruggelingen had vrijgesteld, toch weer had geïnd — stak toch een vermanende vinger op en verwierp de gedachte dat onderdanen hun vorst mochten bestrijden, want die was toch het «door God boven hen aangestelde gezag!»

De botsing van de twee opvattingen over de staat — komt de macht van de top, of berust ze bij de basis? — is een bijzonder boeiend aspect van het conflict van 1128.

Tot zover deze analyse. Naast de spanning der ideeën ontwikkelde zich de gewapende strijd. De partij van Willem Clito waarvan de kern uit edelen en ridders bestond was militair superieur. Dit bleek op 21 juni 1128 te Akspoel bij Tielt. Diederik van de Elzas leed er met zijn aanhang een zware nederlaag en sloot zich op in Aalst samen met Iwein en Daniel. De stad Aalst verweerde zich dapper, maar haar geïsoleerd verzet was niet meer dan een achterhoede gevecht: haar val en het einde van de burgeroorlog in Willems voordeel was een kwestie van tijd. Een onvoorzien feit deed zich echter voor. Graaf Willem werd onder de muren van Aalst door een lans gekwetst en overleed kort daarop.

Het verzet tegen Diederik stortte ineen, de laatste weerstanders werden met geld of wapengeweld tot rede gebracht en het graafschap erkende zijn nieuwe vorst. Zo begon het tijdvak van de Elzassers, Diederik en zijn zoon Filips, een periode van iets meer dan zestig jaar, die tot de schitterendste van de Vlaamse geschiedenis behoort.

De grote triomfator, na graaf Diederik, was Iwein van Aalst. Hij werd een vooraanstaande figuur van het nieuwe bewind: beladen met eer en Engels goud, besloot hij de meest opwindende fase van zijn leven door in het huwelijk te treden met een dochter van de nieuwe graaf, Lauretta van de Elzas. Met medeweten en waarschijnlijk met de

toestemming van de nieuwe graaf, legde hij beslag op de zeer aanzienlijke nalatenschap van zijn in oktober 1127 overleden oudere broer Boudewijn, en huwde diens dochter en erfgename Beatrix uit aan burggraaf Hendrik van Bourbourg, waarbij zij zich met een minimale bruidschat moest tevreden stellen.

Iwein van Aalst stierf vrij onverwacht — vermoord door Rogier I van Kortrijk — op 8 augustus 1145. Hij werd begraven in de abdij van Drongen. De kroniek van deze abdij verhaalt hoe Iwein en Rogier in gezelschap van «multi Flandrensium nobiles» te Aken vertoefden en er tijdens een bezoek aan de geneeskrachtige baden aan het twisten gingen. Rogier werd door messteken aan de handen gewond en bleef daarvan lelijke lidtekens behouden.

Om het geschil tussen beide heren op te lossen stelde Diederik van de Elzas een hofdag te Rijsel voor. Deze gaf niet het gewenste resultaat. Tijdens een handgemeen te Kassel werd Iwein door de mannen van de burggraaf van Kortrijk vermoord.

Enig spoor van reaktie op de moord vanwege Diederik van de Elzas was er niet te merken. Rogier schijnt wel een zekere tijd «persona non grata», geweest te zijn aan het grafelijk hof. In 1151 echter wordt hij door de Elzasser aangesteld als burggraaf van Gent.

Iwein werd opgevolgd door zijn in 1144 geboren zoontje Diederik, die in de plaatselijke geschiedenis bekend staat als 't Kint van Aelst. Hij stierf in 1166 nauwelijks 22. De kinderen van Hendrik I van Boubourg en Beatrix van Aalst ontvingen enkele brokstukken uit de erfenis — de rest werd door de graaf van Vlaanderen onder zijn eigen gezag geplaatst — en hij liet zich hier ter plaatse vertegenwoordigen door een burggraaf. Het onafhankelijk graafschap Aalst had opgehouden te bestaan.

Tot zover het zo strak mogelijk gehouden feitenrelaas, aan de hand waarvan we samen tot een relativerende synthese kunnen komen.

Iwein van Aalst was een topfiguur van de Vlaamse feodale adel. De feodale maatschappij was hierarchisch gestruktureerd. De trap die men in deze hierarchie bekleedde werd in belangrijke mate bepaald door de omvang van het grondbezit. Waarheen dit beginsel leidt, zal voor elkeen wel duidelijk wezen. «De mens is een wolf voor de mens», was dan ook in de Middeleeuwen een veel geciteerde slagzin. Iwein maakte op deze stelregel geen uitzondering. Hoe verklaart men anders dat hij zijn minderjarige nicht haar erfenis — het grootgrondbezit van zijn broer — ontfutselde en dit dan nog met de zegen van de door hem op de troon geholpen graaf Diederik. Betwisting over eigendomstitels

is waarschijnlijk ook de aanleiding van het konflikt met Rogier van Kortrijk geweest, dat leidde naar een vroegtijdige dood. Anderzijds noteert men dan weer omvangrijke schenkingen van goederen aan abdijen, vooral aan de Benediktijnerconventen van Affligem en Sint-Pieters te Gent.

Als geïnspireerd politicus met onmiskenbare natuurlijke leidersgaven, speelde hij een beslissende rol in Vlaanderen in het crisisjaar 1128. Aan de orde stonden de vragen of Vlaanderen inderdaad zo maar een Frans leen was, waarover de leenheer bij het wegvallen van zijn vazal kon beschikken zoals over een gewone heerlijkheid of een stom stuk grond, waar wat laten op woonden? Of was Vlaanderen een regnum, een staat en een vaderland, dat souverein was en een formele band onderhield met de koning aan de Seine, die alleen recht had op de rituele overhandiging van een wapenuitrusting bij het overlijden van de graaf; maar zich verder niet had te mengen in de binnenlandse aangelegenheden van het graafschap, laat staan zijn eigen kandidaat als graaf op te dringen?

Iwein opteerde resoluut voor een verregaande zelfstandigheid van Vlaanderen. Dankzij zijn onvoorwaardelijke steun kwam het huis van de Elzas aan de macht, waardoor stabiliteit en economische voorspoed in het graafschap terugkeerden.

Ook tegenover de Vlaamse steden is zijn houding zeer positief geweest. Hoe anders zijn gedurfd verbond uitleggen met de leiders van de stedelijke emancipatie, waardoor hij het merendeel van de adellijke kaste tot dewelke hijzelf behoorde, tegen zich in het harnas joeg. Geen wonder dus dat de poorters van Aalst dankzij hem hun eerste voorrechten verwierven van de Vlaamse graaf — ze verkregen persoonlijke vrijheid en waren ontslagen van feodale dienstbaarheid. Deze privilegies welke we terugvinden in de oudst bewaarde oorkonde van ons stadsarchief werden in 1774 door graaf Filips van de Elzas bekrachtigd.

KAREL BAERT
Stadsarchivaris - Aalst

HET «OORKONDENBOEK VAN VELZEKE» VAN JOZEF VAN CLEEMPUT*.

DE AUTEUR EN ZIJN WERK

Wij hadden reeds eerder (1) de gelegenheid kennis te maken met het werk van wijlen Jozef Van Cleemput. Het in de titel van onderhavige publicatie genoemde project wordt door de scherpzinnige Aalsterse neerlandicus zelf het uitvoerigst toegelicht in de tekst van een lezing (2) die hij in 1949 hield voor het Vlaamse Filologencongres.

Het «Oorkondenboek van Velzeke» zag of, beter gezegd, zou nooit het licht zien, in de eerste plaats omwille van het jammerlijk verkeersongeval op 19.3.1958 dat een dag later aan zijn leven vol grote beloften een einde stelde, en verder omwille van het feit dat hij, na zijn kennismaking met de Gentse Leprozenstatuten (3), het «Oorkondenboek van Velzeke» had laten rusten. Het door Dr. Vangassen geschreven in memoriam (4) licht ons in over de andere grootse plannen van

* Wij betuigen onze oprechte dank aan Dr. Gysseling die, ten spijt van overlast van werk, bereid gevonden werd dit artikel na te lezen.

(1) L. VAN DURME, De vroegere scabinale organisatie te Velzeke in ruimer perspectief. Met de uitgave en ontleding van twee vroegmiddelnederlandse schepenbrieven, in : *Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring,* XXI, 1976-1977, blz. 21-68.

(2) J. VAN CLEEMPUT, Op zoek naar een Methode bij de Studie der Oorkondentaal, in : *Handelingen van het Achttiende Vlaamse Filologencongres, Gent 19 - 21 April 1949,* blz. 169-174 en voetnoot 12 op blz. 173 in het bijzonder.

(3) J. VAN CLEEMPUT, Een belangrijke Ontdekking op het Gebied der Nederlandse Philologie — De Regel der Gentse Lazarie, in : *Wetenschappelijke Tijdingen,* X, 1950, kol. 129-130.
Maar ook : M. GYSSELING, Losse beschouwingen over het begin van de Middelnederlandse archieftraditie in Vlaanderen, blz. 95 (voetnoot 4), in : *Taal en Tongval,* VI, 1954, pp. 93-96.
De Leprozenstatuten werden in 1963 door Dr. Gysseling uitgegeven en bestudeerd : M. GYSSELING, De statuten van de Gentse Leprozerie van 1236, in : *Studia Germanica Gandensia,* V, 1963, blz. 9-43.

(4) H. VANGASSEN, In Memoriam Drs. Jozef Van Cleemput, 1 November 1910 - 20 Maart 1958, in : *Het Land van Aalst,* X, 1958, blz. 137-139 met Bibliographie, blz. 139-141.

de betreurde vorser : in het spoor van Friedrich Wilhelm had hij reeds 865 oorkonden uit Brugse archiefdepots gefotografeerd met het oog op de uitgave van een Middelnederlands Corpus (5).

WIJ EN HET «OORKONDENBOEK VAN VELZEKE».

Wij kwamen Van Cleemput's «Oorkondenboek van Velzeke» op het spoor naar aanleiding van het aanleggen van een lijst van oorkonden uitgaande van de schepenbanken van Velzeke, Ruddershove en Bochoute (6). Onze belangstelling werd nog meer geprikkeld door de vaststelling dat schier alle Velzeekse en Ruddershovense charters die door Lavaut in zijn inventaris (R.A. te Gent, Fonds St.-Baafs) opgesomd worden, op het Gentse Rijksarchief, waar ze nu thuishoren, onvindbaar bleken. Merkwaardigerwijze is Van Cleemput de laatste die deze charters signaleert (7).

Bovendien groeide in de loop van een eigen bronnenonderzoek voor een toponymische studie bij ons nog een ander vermoeden : op de archiefkamer van het Klein Begijnhof te Gent kon voor ons een oorkondenschat verborgen liggen. Laatstgenoemd archief bleef echter fataal ontoegankelijk (8). Daar we anderzijds wisten dat Van Cleemput er vroeger toch geïntroduceerd was geweest (9), werden de problemen

(5) Voor een kritiek op Van Cleemput's methode, zie : M. GYSSELING, Het corpus der Middelnederlandse teksten tot 1300. Ervaringen en problemen, blz. 78-79, in : *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*, XXXIX, 1965, blz. 77-89.
Dit laatste project van J. Van Cleemput werd in 1977 door Dr. Gysseling verwezenlijkt : *Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300) uitgegeven door Maurits Gysseling m.m.v. en van woordenindices voorzien door Willy Pijnenburg. Reeks I. Ambtelijke bescheiden. (Bouwstoffen voor een Woordarchief van de Nederlandse Taal)*, 's-Gravenhage, 1977.
Over de uitbreiding van de opzet van het Corpus zoals Van Cleemput het destijds zag, handelt de auteur onder I, 1, Woord Vooraf, IX.
Het magistrale werk van de Gentse geleerde gaat de geschiedenis in als het *Corpus Gysseling*.

(6) L. VAN DURME, De vroegere scabinale organisatie ..., blz. 46-47 en Addendum op blz. 67-68.

(7) J. VAN CLEEMPUT, Enkele historiographische Gegevens over de oudste Geschiedenis van Velzeke in de Middeleeuwen, blz. 35 (voetnoot 42) en blz. 37 (voetnoot 53), in : *Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring*, I, 1949-1950, blz. 25-69.

(8) De achterdocht en de onbeleefdheid waarop we aldaar onthaald werden tart de verbeelding : zelfs tussenkomsten van het Bisdom en het Aartsbisdom mochten niet baten.

(9) J. VAN CLEEMPUT, Op zoek naar een Methode ..., blz. 171-172.

i.v.m. onze bovengenoemde materiaalverzameling des te tergender. Noodgedwongen waren we dus uitsluitend aangewezen op de wetenschappelijke nalatenschap van Van Cleemput.

Tot overmaat van ramp weigerde de familie ons evenwel elke inzage (10). En toch : als de nood het hoogst is, is de redding nabij. Reeds eerder konden we nl. melden dat de heer N. Van Den Bossche ons op 11.7.78 in het bezit had gesteld van het grootste deel van de Velzeekse verzameling van Van Cleemput (11). De fotografische reproducties waren per «hand» gerangschikt en in de meeste gevallen gedateerd.

Nog was onze speurtocht niet beëindigd, want er ontbraken nog enkele foto's van verdwenen charters. We wisten evenwel dat het ons om en rond de kring van het Egmontkasteel (het voormalige Museum voor Oudheidkunde en Folklore) te Zottegem te doen was (12). Groot was onze opluchting toen we op 4.3.1979 alle ontbrekende stukken aantroffen op de zolders van het Kasteel van het Gemeentelijk Domein van Breivelde te Zottegem-Grotenberge (waar het huidige Museum voor Folklore een voorlopig onderdak heeft gevonden) (13).

(10) De eerbied voor het werk en de nagedachtenis van de betreurde vorser verbiedt ons dit hoofdstuk aan te snijden.

(11) L. VAN DURME, De vroegere scabinale organisatie ..., Addendum, blz. 67. Een rechtzetting is hier noodzakelijk. Ondertussen kwamen we via de heer Van Den Bossche in het bezit van een fragment van een brief waarin Jozef Van Cleemput, die zelf de vergrotingen maakte, aan het Museumcomité zijn rekening hiervoor aanbiedt en waaruit verder blijkt dat hij zelf over de negatieven van zijn eigen fotoverzameling blijft beschikken.

(12) Ons onderzoek werd nog fel bemoeilijkt doordat het vanaf 1965 onbeheerde Museum van lieverlede in een duiventil voor antiekverzamelaars was herschapen. Toen we zelf vroeger, meer bepaald in 1972 bij de oprichting van het Gallo-Romeins Museum, met enkele V.V.V.-bestuursleden een eerste inventaris wilden opmaken, stelden we vast dat alles overhoop lag en dat het eens zo welige Museum omzeggens leeggeplunderd was.

(13) Wij danken hierbij vriendelijk de heren A. Schautteet, voorzitter van de V.V.V. Zottegem voor de toelating tot het onderzoek en F. De Keukeleere, conservator, die menige namiddag opofferde om ons de prullenkamers van het Museum te helpen doorsnuffelen.
Aldaar kwam tevens aan het licht : een verzameling zegelafgietsels, waaronder een afgietsel van het fraaie unieke schepenzegeltje van Ruddershove (hangend aan de verloren oorkonde Ruddershove 1324 juli 16 uit het Archief van de Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk B. 15).
Elders geraakten we ook nog de op de Universiteit verloren gewaande handschriftelijke doctorale scriptie *Het Dialect van Velzeke. Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Germaansche Philologie aan de Universiteit van Gent door Hubert Buysse [1929]* op het spoor.
De Velzeekse germanist H. Buyse vergezelde Prof. E. Blancquaert vaak op zijn dialecttochten in Zuid-Oost-Vlaanderen (mondelinge mededeling van Prof. Pée).

DE INRICHTING VAN HET «OORKONDENBOEK VAN VELZEKE».

Voor zover ons oordeel kan strekken, is het «Oorkondenboek» de vrucht van een tweevoudige classificatie. Van Cleemput had ten eerste een reeks Zuidoostvlaamse en Zuidwestbrabantse oorkonden gerangschikt per schrijfcentrum. Binnen het schrijfcentrum van Velzeke was hij er verder in geslaagd enkele «handen» te identificeren.

Over het eerste deel van zijn onderzoek laten we hem zelf aan het woord. Naast Velzeke was hij nl. volgende andere schrijfcentra in het door hem onderzochte gebied op het spoor: «Voor de streek van Geeraardsbergen constateren we hetzelfde phenomeen: een aantal dorpen uit de omgeving laten aldaar hun oorkonden schrijven: Nederboelare, Overboelare, Deftinge, Zarlardingen, Zandbergen, St. Martens-Lierde (tot ± 1360), Viane, Moerbeke, Idegem, Schendelbeke, Smeerebbe-Vloerzegem, Hasselt (= Ophasselt). Ook een paar brieven van Voorde en een brief van Appelterre werden daar geschreven. De invloed van een stadsschool te Geeraardsbergen is voorzeker niet te ontkennen. Ook schepenbrieven van Ronse vertonen het devies en de stijl der Geeraardsbergse chirografen. Deze oorkonden werden waarschijnlijk geschreven door een scribent, die te Geeraardsbergen op de schrijfschool is geweest.

Te Ninove werden opgesteld o.a. de oorkonden van Pamel, Voorde, Aspelare, Outer, Denterhoutem, Pollare, St. Antelinks.

De streek rondom Aalst en Dendermonde vertoont niet in die mate de invloed van de stad op het platteland. Te Aalst werden de oorkonden van Erembodegem, Hofstade en Lede geschreven en bezegeld. De griffiën van Mere, Erpe, Haaltert, Denderleeuw-Liedekerke, Denderbelle, schijnen zelfstandig te hebben gewerkt.

Voor Brabant stippen we nog aan de griffiën van Assche, waar de brieven van Baardegem en Mazenzele worden geschreven en van Lennik, waar Gooik, O.L.Vr. Lombeek en St. Laureins Berchem hun oorkonden laten schrijven» (14).

Over het tweede deel van zijn onderzoek, de identificering van de handen, deelt hij ons mee dat het zou gaan om «een taalkundige studie ... over de oorkondentaal te Velzeke in de 13e en 14e eeuw, op paleographische, diplomatische en stilistische grondslag» (15).

(14) J. VAN CLEEMPUT, Op zoek naar een Methode ..., blz. 172-173. Voor het schrijfcentrum van Velzeke zouden twee, elkaar om 1320 aflossende types van initialen typerend zijn.

(15) J. VAN CLEEMPUT, Enkele historiografische Gegevens ..., blz. 46.

In feite zou men nu het werk van Van Cleemput kunnen herbeginnen, onder het voorbehoud evenwel, dat de verzameling van reproducties ons toch nog oningelicht laat over diplomatische karakteristieken. We hebben ook vastgesteld dat de vergrotingen niet op ware grootte zijn.

Het ware echter zinloos een studie over te doen, waaraan een ander vorser jarenlang heeft gewerkt en waarvan het manuscript zich nog mogelijk in het bezit van de familie bevindt.

We staan dan ook slechts in het kort stil bij enkele in het oog springende karakteristieken wat volgende criteria aangaat :

— paleografisch

Enkele handen zoals G en L (16) laten zich door het schrift, zowel wat het algemene beeld als de concrete opbouw der letters (ductus) aangaat, vrij makkelijk identifieren.
Wat de initiaaal aangaat, zie voetnoot 14.
De meeste charters zijn gesteld in een schrifttype dat varieert van verzorgd oorkondencursief tot boekcursief. Ook andere types zoals het minuskelbastaardschrift komen voor b.v. in Ruddershove 1324 juli 16.
We geven toe dat we weinig paleografische onderlegdheid bezitten, en zeker niet om b.v. te oordelen in hoeverre zich bepaalde handen van verschillende schrifttypes bedienen, een kans die eerder klein, maar toch niet onmogelijk is.

— stilistisch

Wij verwijzen hier naar een artikel (17) waarin wij, in navolging van prof. Van Loey, de stilistische en structuurvergelijkende methode op de oudste Velzeekse oorkonden hebben toegepast.

— linguïstisch

In de XIIIde-eeuwse bescheiden staan b.v. Zuidoosvlaamse *selen* en *op* regelrecht tegenover Gents *sullen* en *up*. Zo gaat oorkonde 1290 december 24 wel uit van Geraard van Zottegem, doch de klerk zit middenin Gentse schrijftraditie.

(16) Wij hebben zelf aan elke hand een afzonderlijke hoofdletter toegekend.
(17) L. VAN DURME, De vroegere scabinale organisatie ..., blz. 54-62.

Uit al de bovenstaande blijkt dat Van Cleemput zich bij de toewijzing van een bepaalde oorkonde door tal van convergerende gegevens kon laten leiden. Ook nog andere — zij het minder belangrijke — gegevens konden hem van nut zijn : historische, toponymische en voorzeker archivalische gegevens. Aan de hand van dit laatste criterium en niet anders ontdekte Van Cleemput dat de hand van de oorkonde landschepenen Velzeke 1361 n.s. februari 3 uit het Fonds Wollewevers (Stadsarchief Gent) dezelfde is als een andere Gentse hand uit hetzelfde fonds (zie beneden, Het Oorkondenboek van Velzeke).

INHOUD EN BETEKENIS VAN HET «OORKONDENBOEK VAN VELZEKE».

Het oorkondenboek behelst 62 charters en laat zich naar gelang van de plaats van herkomst van de respectieve oorkonders als volgt indelen.

Zottegem	30
Velzeke, Ruddershove en Bochoute	19
Sint-Maria-Oudenhove	7
Sint-Martens-Lierde	2
Sint-Maria-Lierde	1
Aspelare	1
Erwetegem	1
Munkzwalm	1

De alleenstaande oorkonden van Leeuwergem, St. Lievens-Esse en Opbrakel worden door de auteur in zijn artikel (18) wel, doch blijkens de samenstelling van het «Oorkondenboek» niet langer aan de Velzeekse griffie toegeschreven. Bovenstaande ordening kan van historisch belang zijn, doch al even nuttig lijkt ons een andere indeling : de scheiding van de terplaatse geschreven stukken en de destinataire oorkonden. Bij deze schifting zal vooral de linguïst baat vinden.

Wij krijgen nu het volgend beeld :

— oorkonden geschreven door autochtone handen :		51
— destinataire oorkonden, geschreven te Gent :	10	11
te Geraardsbergen :	1	

(18) J. VAN CLEEMPUT, Op zoek naar een Methode ..., blz. 172.

Kortom, voor een beknopte klankleer (19) van het vroegste «Velzeeks» staan ons een 51-tal betrouwbare stukken daterend van 1249 tot 1410 ter beschikking. Deze klankleer lijkt ons toch wel een kostbaar desideratum bij de juiste beoordeling van zekere klankevoluties in de door ons verzamelde toponymica. Willen we van de taal der ambtelijke bescheiden in latere tijd b.v. in de XVde eeuw kennis nemen, dan zijn er alweer twee Velzeekse documenten :

1. een register van goederen en tienden van 1412 uit het Velzeekse Kloosterarchief (nr. 61).
2. de registers der Wettelijke Passeringen van Velzeke, die fragmentarisch bewaard zijn vanaf het einde van de XVe eeuw. (R.A. te Ronse, O.G.A. Velzeke, nr. 71bis).

De identificering van de handen biedt, naast de waarborg voor autochtoon materiaal, nog een ander voordeel.

Ze laat ons toe bepaalde verschijnselen vooral evenwichtiger te beoordelen. Zo zou b.v. een bepaald taalkundig verschijnsel dat zich bij hand G, die 10 oorkonden schrijft, tientallen keren manifesteert, niet representatief zijn voor het middeleeuwse Velzeeks als er bij de andere handen geen spoor van te bespeuren viel.

HET OORKONDENBOEK VAN VELZEKE.

Vooraleer de inhoud van het «Oorkondenboek», dat in Van Cleemput's studie wellicht «Deel II. Teksten en Platen» zou geworden zijn, te laten volgen, beklemtonen wij nogmaals dat hem de eer toekomt de charters verzameld en de handen geïdentificeerd te hebben. Van Cleemput hield het bij originelen. De oplossing van de dateringen is voor onze rekening (20). Van regesten werd tenslotte om tal van redenen afgezien.

(19) Hiervoor zoeke men inspiratie bij M. HOEBEKE, *De Middeleeuwse oorkondentaal te Oudenaarde, 13e eeuw - ± 1500 (Spelling en Klankleer) (Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, XIe Reeks, Leonard Willemsfonds nr. 3)*, Gent, 1968.
Het hoeft geen betoog dat onze Velzeekse klankleer zich op verre na niet laat vergelijken met het monument van Prof. Hoebeke.

(20) In een tiental gevallen moesten we Van Cleemput's oplossing wijzigen. Onze bevindingen terzake stemmen overeen met die van de heren G. Gadeyne en M. Nuyttens, archivarissen bij het Ronsese Rijksarchief, aan wie wij in een brief d.d. 13.3. 1979 het dateringsprobleem voorlegden.
Wij losten half (maand) op als : 15 (maanden van 30 dagen) en 16 (maanden van 31 dagen).

Wij hebben de handen chronologisch gerangschikt (21). Onder elke hand volgen de charters dan nogmaals chronologisch. De referenties van Van Cleemput werden opzettelijk ongewijzigd gelaten. Dientengevolge houde men dus rekening met de archivalische toestand anno 1950. De referentie Sint-Baafskathedraal, ... wordt aldus: Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Baafs ...; de referentie Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Maartens-Bos, ... wordt : Rijksarchief Ronse, Fonds Sint-Maartens-Bos, ...; etc.

Bij de destinataire oorkonden vindt men de aanduiding van de plaats waar ze geschreven zijn vooraan tussen haakjes. Ronde haakjes worden verder gebruikt bij de oplossing van afkortingen, daar waar vierkante haakjes op een onduidelijke passage in de oorkonde of de reproductie wijzen. Intervocalische u werd vervangen door v.

Zoals men merkt, is onze verdienste gering. Met de uitgave van de inhoud van Van Cleemput's «Oorkondenboek» beogen we in de eerste plaats de bekendmaking van een deel van het werk van deze beloftevolle, doch ons veel te vroeg ontrukte geleerde. In de tweede plaats stellen wij — zij het slechts gedeeltelijk — ontoegankelijk en misschien zelfs geheel en al opgegeven archief weer ter beschikking van de vorser (22).

HAND A

schepenen van Bochoute
1249 mei
Dese voruuorde was gemaket an(n) d(omi)ni m° cc° xl° ix° i(n) maio

Archief Hospitaal Oudenaarde, charter 542.

HAND B

landschepenen van Velzeke
1267 juli 12

(21) De heer N. Van Den Bossche had reeds eerder een dergelijke ordening ondernomen.

(22) Het *Oorkondenboek van Velzeke — Deel II (Platen)* werd ondertussen opgenomen in de Bibliotheek van het Gallo-Romeins Museum te Zottegem. Ondertussen heeft Dr. Gysseling de verdwenen oorkonden van het oude fonds Sint-Janskerk in zijn regestenlijst van Sint-Baafs opgenomen. Door zijn toedoen zijn nu ook deze oorkonden in de chartrier vertegenwoordigd door foto's.

Datu(m) anno d(omi)ni .m.°cc°.lx°vii°. f(eri)a t(er)ia an(te) divisionem ap(osto)lor(um)

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Baafsabdij, Van Lokeren 817bis.

(GENT)

Geraard van Zottegem en Maria, burggravin van Gent
1290 december 24
so hebben wi dese lettre(n) ghezeghelt met onsen zeglen. Die waren gheve(n) int iaer dat men screef incarnation ons h(er)en dat men screef Dusentech tuehondert en(de) neghentech i(n) kersavonde

Rijksarchief Gent, Fonds Stadscharters 164/96.

(GENT)

Geraard, heer van Zottegem en burggraaf van Gent
1293 juni 1
Dit was ghedaen Jnt iaer ons heren dat men screef .m°.cc. En(de) Ixxxxiij. up den heersten dach van wedemaende

Rijksarchief Gent, Fonds Rijke Klaren.

(GERAARDSBERGEN)

heer van Zottegem
1293 november
De welke lettre was ghemaect jnt jar ons heren dat men scriift .m.°cc°.lxxx°.xiij°. binnen der maent naest alre heileghen dach

Archief Toevlucht van Maria, Gent, Fonds Bijloke G.17.

HAND C

schepenen van de Vrijheid van Zottegem
1299 april 26
Dit was ghedaen int jaer ons hiere(n) doe me(n) scrief. dusentech tuehondert. vierwarven tuintech en(de) neghentiene sondags vor mei dach

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Baafsabdij, Supplement.

HAND D

landschepenen van Velzeke
1302 april 22
Dit was ghed[aen] int iaer ons heren carnacioen dat men scrift. m.ccc. en(de).ij. in de p[asc]hdaghe

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Pietersabdij, Van Lokeren 1024.

(GENT)

landschepenen van Velzeke
1311 mei 1
Dese dinghe waren ghedaen En(de) dese lettren ghegheven Int jaer van den jncarnatioene Ons heren doe men screef Dertiene ondert en(de) Elleve. jn meydaghe

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Pietersabdij, Van Lokeren 1043.

HAND E

1. leenmannen van de heer van Zottegem
   1320 maart 28-31 of 1321 n.s. maart
   Deze kenleechede was ghedaen ende dese lettren waren ghemaect ende ghegheven int jaer ons h(er)en alse men screef/dusentech/ drije hondert /ende twintech jaer/ jn de maent die men heet maerte

   Rijksarchief Gent, Fonds Hospitaal van Geraardsbergen, charter 60.

2. landschepenen van Zottegem
   1331 n.s. maart 17
   Dit was ghedaen int jaer ons h(er)en alse men screef dusentech drijehondert en(de) dertech sondaghes vore paelmsondach

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Nieuwenbos I, 85.

3. schepenen van Sint-Maria-Oudenhove
   1335 mei 23
   Dit was ghedaen int jaer ons h(er)en alse men screef/dusentech/ drije hondert en(de) vive ende dertech sdinsendaghes vore ascensioens dach

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk B. 39.

HAND F

schepenen van Ruddershove
1324 juli 16
Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren als men screef dusentech .ccc. ende viereenthuintech te .S. hoimaende

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk B. 15.

HAND G

1. schepenen van Ruddershove
   1338 december 14
   Dit was ghedaen jnt Jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert achte en(de) dertich jn sente michasis daghe

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk B. 43.

2. landschepenen van Velzeke
   1343 april 15
   Dit was ghedaen jnt jaer Ons he(er)en doe men screef dertienhondert achte en(de) dertich jn sente nichasis daghe

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk C. 60bis.

3. landschepenen van Velzeke
   1344 n.s. maart 27
   Dit was ghedaen jnt jaer Ons he(er)en doe men screef dertienhondert viertich en(de) drie tsaterdaechs na Onser v(rou)wen dach jn den maerte

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk C. 60.

4. schepenen van Ruddershove
   1345 n.s. maart 19
   Dit was ghedaen jnt jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert viere en(de) viertich up den palmesaterdach Omtrent alf maerte

   Rijksarchief Gent, Fonds Bruine Dozen.

5. schepenen van Ruddershove
1346 mei 21
Dit was ghedaen jnt jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert zesse en(de) viertich tsondaechs na alf meye

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk C. 65.

6. landschepenen van Velzeke
1347 december 5
Dit was ghedaen jnt jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert zeven Ende viertich Jn senter Niclaus avonde

Stadsarchief Gent, Fonds Wollewevers 22/1.

7. landschepenen van Velzeke
1347 december 31
Dit was ghedaen jnt Jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert zevene en(de) viertich up den achtersten dach van der maent van decembre

Stadsarchief Gent, Fonds Wollewevers 22/2.

8. landschepenen van Velzeke-chirograaf
1349 oktober 31
Dit was ghedaen Jnt Jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert Neghe(n) en(de) viertich jn alre heleghe(n) avonde

Archief Klein Begijnhof, Gent.

9. schepenen van de abdij van Corbie in de heerlijkheid ten Berge (Munkzwalm) - chirograaf
1349 december 5
Dit was ghedaen jnt jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert n[eghen ende] viertich tsdonresdaechs na alre heleghen dach

Archief Klein Begijnhof, Gent.

10. landschepenen van Zottegem
1349 november 29
Dit was Ghedaen jnt Jaer Ons he(er)en doe men screef Dertienhondert Neghen En(de) viertich tsondaechs na sente Catelinen dach

Archief Klein Begijnhof, Gent.

HAND H

1. landschepenen van Zottegem
   1346 december 24
   Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren alse men screef Dertienhondert zesse ende viertich te kersavonde

   Archief Klein Begijnhof, Gent.

2. landschepenen van Zottegem
   1353 september 12
   Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertien hondert .liij. sdon[re]daghes voer der heilegher crucen dach jn spelmaende

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Nieuwenbos K. 158.

3. landschepenen van Zottegem
   1354 mei 8
   Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert viere ende vijftich den achte(n)sten dach van meye ten jngaene

   Archief Klein Begijnhof, Gent.

HAND I

landschepenen van Zottegem
1348 april 25
Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert ende achte ende veertich up sente marcs dach jn aprille

Stadsarchief Gent, Fonds Wollewevers 23.

HAND J

landschepenen van Velzeke
1349 n.s. maart 24
Dit was ghedaen int jaer ons heeren doe men screef duussentech driehondert ende achteendeviertech sdeissendaghes vore onser vrouwen dach in maerte

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk C. 69.

HAND K

landschepenen van Zottegem
1353 april 15
Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert En(de) drie ende vijftech te half aprille

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Nieuwenbos, K. 155.

HAND L

1. landschepenen van Velzeke
   1356 n.s. februari 15
   dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert vive ende vijftich te half sporcle

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk, C. 88.

2. landschepenen van Zottegem
   1357 n.s. januari 17
   dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert zesse ende viftich den zeventienden dach van laumaende

   Archief Klein Begijnhof, Gent.

3. landschepenen van Zottegem
   1357 juli 10
   dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert zevene ende viftich den tienden dach van hoymaende

   Rijksarchief Gent, Fonds Rijke Klaren.

4. landschepenen van Velzeke
   1360 n.s. januari 19
   dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert neghene ende viftich den neghentienden dach van laumaende

   Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk C. 96.

5. landschepenen van Zottegem
   1360 december 17
   dit was ghedaen jnt jaer Ons heeren doe men screef dertienhondert ende zestich den zeventienden dach van december

   Stadsarchief Gent, Fonds Sint-Michielskerk Doos 17/46.

6. landschepenen van Zottegem
1363 mei 10
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert ende drie ende zestich den tienden dach van meye

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Nieuwenbos M. 209.

7. landschepenen van Zottegem
1363 juli 6
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert Ende drie ende zestich den zesten dach van hoymaende

Archief Klein Begijnhof, Gent.

8. leenmannen van de heer van Zottegem
1365 september 2
jnt jaer ons heeren doe men screef dertienhondert vive ende zestich den anderen dach van der maent die men heet september

Archief Toevlucht van Maria, Gent, Fonds Bijloke I, 18.

9. landschepenen van Zottegem
1365 december 16
dit was ghedaen jnt jaer Ons heeren doe men screef dertienhondert vive ende zestich den zestienden dach van der maent van december

Archief Klein Begijnhof, Gent.

10. landschepenen van Zottegem
1367 juni 22
dit was ghedaen jnt jaer Ons heeren doe men screef dertienhondert zevene ende zestich den twe ende twintichsten dach van wedemaende

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Baafsabdij, Supplement.

11. landschepenen van Zottegem
1367 oktober 26
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dusentich drie hondert zevene ende zestich sdicendaechs voer sente symoens ende juden dach

Archief Klein Begijnhof, Gent.

HAND M

landschepenen van Velzeke
1359 n.s. maart 16
Dit was ghedaen jnt iaer ons heeren alse men screef dertienhondert en(de) achte ende vijftech thalf maerte

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Baafsabdij Doos 13/163.

(GENT)

landschepenen van Velzeke
1361 n.s. februari 3
Dit was ghedaen swoensdaghes naer onser vrouwen dach lichtmesse Jnt jaer ons heeren alsmen screef dusentich driehondert en(de) zestich

Stadsarchief Gent, Fonds Wollewevers 22/3
te vergelijken met : brief 1366 december 1 — Stadsarchief Gent, Fonds Wollewevers 50.

(GENT)

Volgende Zottegemse schepenbrieven werden geschreven door Anees van Oudaghe, «scriverigghe van der fermerie» (= het Klein Begijnhof te Gent).

1. landschepenen van Zottegem
   1362 n.s. februari 3
   Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren als men screef dusentich driehondert en(de) Eenenzistich den derden dach van sporkele

   Archief Klein Begijnhof, Gent.

2. landschepenen van Zottegem
   1368 december 27
   dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dusentech driehondert ende achte ende zestich jn sente jans daghe Ewangelists naer kerst dach

   Archief Klein Begijnhof, Gent.

3. landschepenen van Zottegem
1374 oktober 5
dit was ghedaen jnt jaer ons heere(n) doe men screef dusentich driehondert ende viere endeseventich sdondersdaghes naer sente baefs dach

Archief Klein Begijnhof, Gent.

4. landschepenen van Zottegem
1375 april 27
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dusentich drie hondert ende vive ende tseventich den seveneendetwintichsten dach jn aprille

Archief Klein Begijnhof, Gent.

5. landschepenen van Zottegem
1375 juli 8
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef dusentich drie honder ende vive ende tseventich den achtensten dach jn hoymaent

Archief Klein Begijnhof, Gent.

6. landschappen van Zottegem
1378 september 27
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef Dusentich drie hondert ende achte ende tseventich den zevene en(de) twintichsten dach jn septembre

Archief Klein Begijnhof, Gent.
te vergelijken met : brief 1362 n.s. januari 2; chirograaf 1363 oktober 1; goederenrol ± 1360/1370. (alle Klein Begijnhof).

HAND N

1. schepenen van Sint-Maria-Oudenhove
1363 n.s. januari 26
dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef .dertienhondert. ende twee. ende .zestich. den zesse. ende twintichsten dach van loumaende

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Nieuwenbos M. 207.

2. schepenen van Sint-Maria-Oudenhove
1376 augustus 18
dit was ghedaen .jnt:jaer ons heeren doe men screef .dertienhondert. zesse. ende zeventich. den achtiensten dach van Ouxtmaende

Stadsarchief Gent, Fonds Sint-Jakobsgodshuis 50.

HAND O

poortschepenen van Velzeke
1366 n.s. januari 18
... dewelke was ghemaect en(de) ghezeghelt jn jaer ons she(er)en doe men screef dertienhondert vive ende sestech tsondaechs voer sente pauwels dach

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk D. 134.

HAND P

schepenen van «colard vander fonteneelen» te Sint-Maria-Oudenhove — chirograaf
1366 n.s. februari 24
dit was ghedaen jnt jaer ons he(er)en doe men screef .dertienhondert en(de). vive. en(de) zestich in sente mathijs daghe in sporcle

Archief Klein Begijnhof, Gent.

HAND Q

landschepenen van Zottegem
1366 n.s. maart 26
Dit was ghedaen jnt jaer Ons heeren doe men screef dertienhondert ende vive ende zestich den zesten dach van maerte ten ute ghane

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Nieuwenbos M. 220.

HAND R

schepenen van de heer van Zottegem te Sint-Maria-Oudenhove — chirograaf
1369/1370 n.s. april 4
dit was ghedaen Jnt Jaer ons heeren doe men screef .m.ccc. ende .lxix. den vierden dach van aprulle

Archief Klein Begijnhof, Gent.

UIT DEZELFDE SCHOOL

schepenen van de heer van Leeuwergem te Erwetegem — chirograaf
1368 oktober 24
Dit was ghedaen int jaer ons heere(n) alse men screef .dusentich. driehondert. achte en(de) tsestich .den.xxiiij.ten dach vand(er) maent van october

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Maartens-Bos, Supplement.

schepenen van Aspelare — chirograaf
1388 december 16
Int jaer ons he(er)en doe men screef : m.ccc. en(de). .lxxxviij. ter halver maend van december

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk E. 168.

landschepenen van Zottegem
1388 december 31
Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef. duysentich.drie. hondert.vierwaerf.twintich.ende.achte. tuutgane van December

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk, E. 169.

schepenen van de graaf te Sint-Maria-Lierde — chirograaf
1393 juni 30
Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren als men screef. duysentich.drie. hondert.drie.ende.neghentich. tuutgane van braecmaende

Archief Sint-Walburgiskerk, Oudenaarde.

schepenen van de heer van Blaasvelde te Sint-Maria-Lierde — chirograaf
1396 november 5

Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef.dusentich.drie. hondert.neghe(n)tich.ende.zesse.den.vijfsten.dach van November

Archief Sint-Baafskathedraal, Fonds Sint-Janskerk E. 177.

landschepenen van Zottegem
1401 n.s. maart 19
Dit [was ghedaen] jnt jaer ons he(er)en doe men screef.viertienhondert.den neghentienste(n) dach. van maerte

Rijksarchief Gent, Fonds Bruine Dozen.

schepenen van Sint-Maria-Oudenhove
1403 juli 14
Dit was ghedaen jnt jaer ons heeren doe men screef.dusentich.vier.hondert.en(de).drie. den.viertiensten. dach van hoymaend

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Maartens-Bos.

schepenen van de heer van Zottegem te Sint-Maria-Oudenhove
1405 juli 4
Dit was ghedaen jnt jaer ons heere(n) Doe men screef .dusentich.vier. hond(ert).en(de).vive.den.vierden dach van hoymaende

Rijksarchief Gent, Familiefonds De Ghellinck-Vaernewijck, Fonds Vaernewijck, Doos I, 41

schepenen van de graaf te Sint-Martens-Lierde — chirograaf
1410 oktober 31
dit was ghedae(n) jnt jaer ons he(er)en Doe men sc(r)eef dusentich.vier. hond(er)t. en(de).tiene.den acht(er)sten dach van Octobre

Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Maartens-Bos.

L. VAN DURME.

OPROEP TOT MEDEWERKING !

SOCIAAL-ECONOMISCHE EN DEMOGRAFISCHE STRUCTUUR VAN DE VLAAMSE BEVOLKING IN HET JAAR IV.

Gedurende de Franse overheersing (1795-1814) grepen in ons land in bijna alle sectoren van het maatschappelijke leven grondige hervormingen plaats. De belangrijkste was wellicht de administratieve reorganisatie. Het rijk werd ingedeeld in departementen, kantons en municipaliteiten. Een ambtenaren-hiërarchie werd uitgebouwd.

Op 10 Vendémiaire IV (2 oktober 1795) vaardigde de Nationale Conventie een wet uit over de ordehandhaving in de gemeenten (1). Hierdoor werd elke gemeente verplicht een lijst op te stellen van alle inwoners. Deze lijst moest de naam, leeftijd, staat of beroep van al de inwoners boven de 12 jaar met hun woonplaats, het aantal kinderen onder de 12 jaar en eventueel de datum van aankomst in de gemeente bevatten. Niet elke gemeente volgde dit bevel trouw op. Sommige lieten zelfs meerdere jaren voorbij gaan alvorens de gevraagde telling in te leveren, en misschien is de telling op bepaalde plaatsen zelfs nooit uitgevoerd. Het is duidelijk dat men vreesde dat de telling door de bezetter zou gebruikt worden voor fiscale en militaire doeleinden. Ondanks de onvolkomenheden is de telling van het Jaar IV zeer belangrijk. Het is de eerste telling die zoveel informatie bevat en die in principe dan toch voor gans het land uitgevoerd werd. Niet alleen zijn de uniformiteit en de rijkdom aan gegevens zeer groot, maar bovendien geeft zij de toestand weer op een cruciaal punt in de geschiedenis, namelijk op het ogenblik van de overgang van het Ancien naar het nieuwe Regime. De telling biedt dan ook enorme mogelijkheden om

(1) Zie hiervoor de uitvoerige studie van G. GADEYNE, «Bevolkingsregisters en tellingen (1794-1814)» in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis «Société d'Emulation»* te Brugge, CXII (1975, blz. 231-357).

de demografische en economische structuur van onze gewesten beter te leren kennen.

Dit blijkt duidelijk uit de reeds bestudeerde gemeenten. We vermelden de studies van A. COSEMANS over Brussel, J. DE BELDER over Antwerpen, J. DE BROUWER over het land van Aalst, P. DEPREZ over de streek ten N.W. van Gent, P. DUCHATEAU over Sint-Truiden, G. GADEYNE over Izegem, J. GRAUWELS over Maaseik, C. VANDENBROEKE over de streek van Oudenaarde, R. VAN UYTVEN over Heverlee en J. VERBEEMEN over Mechelen (2).

Van de telling moesten twee exemplaren gemaakt worden : één bestemd voor het kanton en één voor het departement. Het departement deelde dan de globale cijfers (bij ons weten enkel bevolkingsgevens) mede aan Parijs. Door gebrek aan degelijke medewerking heeft het vele jaren geduurd voor deze telling klaar was. Sommige gemeenten leverden pas ca. 1810 een bevredigende telling, zodat wel eens van de eeuwigdurende telling gesproken werd. De telling is echter vrij gemakkelijk herkenbaar door de gegevens die erin opgenomen werden, al kunnen sommige ontbreken. In feite vertoont ze hetzelfde gegevenpatroon als onze eerste bevolkingsregisters.

(2) A. COSEMANS, «Bijdrage tot de demografische en sociale Geschiedenis van de stad Brussel 1796-1846». Brussel, 1966.
J. DE BELDER, «De telling van het jaar IV (1796) te Antwerpen» in «*Noordgouw*», XVII, 1977, blz. 27-47.
J. DE BROUWER, «Demografische evolutie van het land van Aalst, 1570-1800», Brussel, 1968.
P. DEPREZ, «De bevolking van Evergem, Knesselare, Ronsele en Zomergem in het licht van de volkstellingen van 1796-1798», in «*Vijf bijdragen tot Lokale Demografie*», Brussel, 1963.
P. DUCHATEAU, «De bevolking van Sint-Truiden in 1796», in «*Historische Bijdragen opgedragen aan Mgr. Dr. H. Kesters*», Sint-Truiden, 1971, blz. 75-105.
G. GADEYNE, «De omvang en de demografische structuur van de bevolking van Izegem tijdens de Franse overheersing, 1794-1815», in «*De Leiegouw*», IX, 1967, blz. 85-126 en 211-230.
J. GRAUWELS, «De bevolking van Maaseik in 1796», in «*Het Oude Land van Loon*», XII, 1957, blz. 87-107.
C. VANDENBROEKE, «Bevolkingsstructur en gezinstypologie in Zuid-Oost-Vlaanderen op het einde van het Ancien-Regiem», in «*Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige kring van Oudenaarde*», XVIII, 1976, blz. 243-305.
R. VAN UYTVEN, «Heverlee en Oud-Heverlee in 1795. Een demografische bijdrage tot de studie van het Brabantse platteland», in «*Heverlea*», I, 1959-1960.
J. VERBEEMEN, «Mechelen in 1796. Demografische en sociaal-economische studie», in «*Handel. Koninkl. Kring Oudh., Letteren en Kunst van Mechelen*», LVIII, 1954, blz. 135-179.

Verleden jaar startte een interuniversitaire werkgroep van het Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis o.l.v. Prof. Dr. H. Van der Haegen met een B.T.K. project (Plan Spitaels) dat beoogde :

1. al de bestaande tellingen te inventariseren. Dat is gebeurd voor bijna 800 gemeenten in de vlaamse provincies en Brabant.
2. al de gegevens op uniforme wijze in een computerbestand op te nemen. De opname (op dit ogenblik reeds 340 gemeenten) van al de gegevens van de telling werd gecentraliseerd in drie kernen : nl. Antwerpen o.l.v. Dr. J. DE BELDER, Gent o.l.v. Dr. G. VANDENBROEKE en Leuven o.l.v. Dr. M. CLOET en Dr. H. VAN DER HAEGEN. In dit laatste centrum worden de gegevens op computer gezet. Voor 88 limburgse gemeenten is dit bestand reeds volledig in orde.

Op dit ogenblik zijn de tellingen die in de Rijksarchieven van Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent en Hasselt (kopie Maastricht) aanwezig zijn geïnventariseerd (zie lijst in bijlage). In de R.A. bleken voor een zeer beperkt aantal gemeenten (o.m. in Brabant) de twee exemplaren (kantonale en departementale) aanwezig te zijn. Voor anderen is de telling voor 2 verschillende jaartallen voorhanden. Er blijkt echter uit de lijst zeer duidelijk dat voor heel wat gemeenten geen exemplaar kon teruggevonden worden in de R.A., terwijl voor een aantal gemeenten de tellingen zo slecht uitgevoerd werden dat ze onbruikbaar zijn.

Vroegere studies tonen dat er in een aantal stedelijke en gemeentelijke archieven de telling (vermoedelijk het kantonale exemplaar) bewaard bleef. We zouden nu aan de lezer van het tijdschrift willen vragen ons mede te delen in welke gemeentelijke (of privéarchieven) zij nog exemplaren van de telling terugvonden, dit niet alleen voor de ontbrekende gemeenten maar ook voor de andere. De kans bestaat immers dat de lokale exemplaren van een betere kwaliteit zijn. Dit om de studie tot een zo juist en volledig mogelijk resultaat te leiden.

Prof. Dr. H. VAN DER HAEGEN

Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis
B.T.K. 3532
P.A. Celestijnenlaan 300
3030 Leuven

ONZE BIBLIOGRAFIE

118) ALGEMEEN

FILIP LEMMENS

REPERTORIUM VAN XIX° EEUWSE BIDPRENTJESPORTRETTEN (LXXIII)

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 14° jaargang, nr 12, december 1978; blz. 584-588. Redaktieadres : Centrum voor Familiegeschiedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij : Cailliau, Oostende.

id. id. nr 11, november 1978, blz. 511-515, twee illusstraties.

Uyttersprot Aimé, ° Erwetegem, 14-11-1858 aldaar † 19-12-1898, priester in 1884, onderpastoor Welden 15-9-1885, te Kerksken 4-5-1887, te Kwaremont 14-3-1888, ontslaggever 30-1-1898. *Van Coppenole Anna Maria Albertina,* ° Bottelare † Gent 9-10-1862 in ouderdom van 59 jaar, wed. v. Charles Louis Loosfelt. *Van Crombrughe* Constant Marie, ° Geraardsbergen 21-8-1818 aldaar † 6-5-1895, x met Marie-Therese Van den Berghe. Oud-politiekommissaris, oprichter en kommandant Vrijwillige Brandweer. *Van Damme Marie Caroline Benoit,* ° Gontrode 20-5-1856 aldaar overleden 18-11-1866. *Van den Eynde Fransiscus,* ° Grimminge 24-12-1816, † Olsene 25-10-1883, x met Marie Euphrasie Pypaert. Notaris, Gemeentesekretaris, schatbewaarder van de kerkfabriek en milddadige medeoprichter van de nieuwe kerk te Olsene. *Van den Haute Bernardus,* ° Aspelare 19-12-1811, aldaar † 25-2-1890, koster, oud-onderwijzer, wedr van Maria Joanna Berlengée. *Van der Haegen Jeanne Marie,* ° Sint-Blasius-Boekel 26-12-1818, † Leeuwergem 6-11-1891, wed. v. Jean Baptiste De Beer. *Van der Haeghen Melanie,* ° Zulzeke 1-3-1823, † Sint-Kornelis-Horebeke 7-2-1897, weduwe van Vital De Temmerman. *Van de Rostyne Petrus,* ° Evergem 27-1-1812, † Merelbeke 18-5-1873, priester gewijd te Gent 1840 koadjutor te Oordegem 1-7-1840 later pastoor te Merelbeke 15-10-1855. *Vanderstraeten Rosalia,* ° Vlierzele 29-6-1804, † Gent 17-12-1876, wed. v. Fransiscus Reylof.

id. id., nr 12, december 1978; blz. 584-588.

Zijn uit het Land van Aalst : *Van Hecke Scholastica,* ° Schelderode en † te Merelbeke 30-11-1874, in ouderdom van 79 j., wed. v. Pieter Francis Hebbelynck. *Van Innis Henricus Maria,* ° Lede 3-11-1790 en † Gent 27-5-1864, wedr. van Maria Ludovica Jaosepha Van Ypersele. Eerste voorzitter van het Hof van Beroep te Gent, oud-lid van het Nationaal Kongres, oud-volksvertegenwoordiger. *Van Langenhaeke Edmond,* ° Appelterre 29-1-1853 aldaar † 4-8-1892, zoon van Petrus en Nathalie De Cooman. Ingenieur, burgemeester. *Van Weymeersch Dominicus,* ° Erwetegem 6-12-1820 en † Gent 13-8-1893, priester gewijd in 1852, coadjutor te Zulzeke, 31-1-1853, en te Berchem 10-4-1853, directeur te Berchem 30-11-1857, later pastoor te Gavere 11-9-1872 en te Gent St Elisabeth 24-9-1874.

id. id., 15° jg, nr 2, februari 1979 (LXXIV) vier illustr., blz. 89-94.

Vermeiren Petrus, ° Antwerpen 19-2-1824, † Leuven 15-10-1898, jezuiet, rektor van St Jozefscollege te Aalst. *Danneels Leo Fransiscus,* ° Meulebeke 10-4-1802, † Haasdonk 7-4-1879, priester gewijd in Arras 1829, werd pastoor te Moerbeke (Gb) 10-6-1845 en overleed als pastoor van Haasdonk. *Van Severen Petrus,* ° Tielt 13-3-1799 en † habituant in Wenemaes-godshuis St Laureiens 23-5-1866, werd onderpastoor te Oosterzele 27-6-1823 en te Lede 9-2-1826 later onder meer pastoor Smetlede 21-11-1837. *Cooreman Benedictus* ° Moorsel 16-4-1803, † Wieze 6-6-1866 x met Petronilla Josepha De Proost, koster.

119) ALGEMEEN

A. DE ROP

JAARSCHRIFTEN IN KERKREGISTERS.

Ascania. Driemaandelijks tijdschrift over Asse, zijn streek en zijn mensen. Jaargang 21, nr 4, winter 1978. blz. 127-130. Uitgave van de Heemkring Ascania. Sekretariaat : Flor De Smedt, Mollestraat 5, Asse. Drukkerij : Van Geertruyen, 1700 Asse.

Uit een kerkregister van Baardegem, dat begint in 1793 excerpeert schrijver de jaarschriften die pastoor Jacob Achten bij elk nieuw jaar dichtte bij elke eerste overlijden, doop en huwelijk. De reeks begint in 1814 en eindigt in 1819. Sinds 1783 was Jacob Achten pastoor te Elst en in 1813 te Baardegem. Hij overleed te Baardegem op 2 maart 1819 in ouderdom van ongeveer 70 jaar.

120) ALGEMEEN

J. VAN DE CASTEELE

GRAUWE ZUSTERS OF PENITENTEN — REKOLLEKTINEN TE NEVELE 1502-1784.

Het Land van Nevele. Driemaandelijks Berichtenblad van de Heemkundige Kring. Jaargang IX. aflevering 4, december 1978, blz. 155-247. Dertien illustraties. Verantwoordelijke uitgever : J. Luyssaert, Veldestraat 8, 9841 Merendree.

Tijdens de XV° eeuw bestond reeds te Nevele een gasthuis, op de eerste plaats ten dienste van de pelgrims en nadien ten dienste van behoeftigen en zieken. De heren van Nevele hadden het beschikkingsrecht over het gasthuis. In 1502 vormde Jean de Montmorency, heer van Nevele het gasthuis om tot klooster. Beroep werd gedaan op de Grauwzusters, een derde orde van St Fransiscus. Uit de lijst van namen van de zusters die in het klooster van Nevele hun geloften hebben afgelegd volgens de Akten van Professie, citeren we de zusters geboren

in het Land van Aalst : Joanna-Françoise Buysse (zuster Bernardina a.s. Fransisco) geboren te Sint-Denijs-Boekel, deed professie in 1730 en was 22 jaar oud; Buysse overleed 23 februari 1768. Angelina Den Dooven, (zuster Marie-Joseph v.d. h. Edmundus) geboren te Mater, deed professie in 1760, was 22 jaar oud; ze overleed 11 juni 1766.

121) ALGEMEEN

M. VAN AVERBEKE

MONSTERROL VAN EEN COMPAGNIE VOETVOLK ANNO 1717.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 14° Jaargang, nr 12, december 1978, blz. 589-593. Redaktieadres : Centrum voor Familiegeschiedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij : Cailliau, Oostende.

In de lijst van de compagnie De Waldenbourg van het regiment van Prins Ferdinand de Ligne, die op 22 mei 1717 te Mons gemonsterd werd onderlijnen we een paar soldaten uit het Land van Aalst : Donckerwolck, Laurent, tamboer, geboren te Schorisse (Schueren prés d'Audenarde) 32 jaar oud, zoon van Lieven, diensttijd eindigt op 2 oktober 1719 ingevolge herhaald bijtekenen, persoonsbeschrijving : blauwe ogen, kastanjebruin haar, goede gestalte, puntige neus, litteken op de onderste lip en Gyns Joos, 25 jaar oud, zoon van François, tekent voor 6 jaar. Persoonsbeschrijving : grijze ogen, bruin haar, kleine neus, brede neusgaten, middelmatige gestalte.

122) ALGEMEEN

PAUL STUYVER

PASTOOR VERBUSTEL.

Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere. Driemaandelijks tijdschrift. Oktober 1979, blz. 38-41. Jaargang XIX, nr 4. Redaktie : Albert D'hoker, Kleine Steenstraat 9, 9420 Mere.

Biografie van Frans Verbustel, priester gewijd, is eerst onderpastoor geweest te Etikhove en later, via de consursus, pastoor geworden te Sint-Maria-Oudehove. Hij had het lastig het konkordaat te aanvaarden en zijn bisschop te volgen, maar is hij toch gehoorzaam geworden. Het overlijdensattest van pastoor Verbutsel geeft Erpe aan als zijn geboorteplaats, als zoon van Joannes en Catharina Lopus, hij overleed te Sint-Maria-Oudehove in 24 oktober 1810 in de ouderdom van 54 jaar.

123) ALGEMEEN

M. STEELS

GENT 1866.

Ghendtsche Tijdinghen. Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring «Gent». 8° Jaargang, blz. 231-250. 8 illustr., nr. 5, sept. 1979. Redaktie-adres : St. Lievens, Dampoort 1, 9000 Gent.

Op 27 juli 1866 ontving A. Minard de riddersorde van Kroon vanwege Koning Willem II der Nederlanden. Geboren te Gent in 1801. Bemerken we van hem de Minardschouwburg te Gent, de kerken van *Letterhoutem* (in 1936), Etikhove, Melle, om alleen in 't Land van Aalst te blijven. Hij † Gent in 1875, begraven op het kerkhof te St. Amandsberg.

124) ALGEMEEN

ROBERT BERNAERT

MENGELINGEN OVER DE PAROCHIE 'S GRAVENJANSDIJK (2).

Ons Meetjesland. Tijdschrift voor Heemschut, Volkskunde en Geschiedenis. Driemaandelijks Heemkundig Tijdschrift. 12° Jaargang, nr 1, 1979, blz. 25-43. Tien illustraties. Verantwoordelijke uitgever : Romano Tondat, Peperstraat 83, 9900 Eeklo. Drukkerij : Van Hoestenberghe, Maldegem.

De parochie van 's Gravenjansdijk — een wijk van Bassevelde — werd opgericht bij Koninklijk Besluit van 7 nov. 1904. Jan Baptist Meuleman, geboren te Massemen was de eerste pastoor. Voorheen was hij onderpastoor te Nieuwerkerken bij Aalst. Hij overleed te 's Gravenjansdijk. De kerk dateert van 1910, ondernemer der bouwwerken was Modest Couck van Denderleeuw.

125) ALGEMEEN

ROM. VANDE VYVERE

PROTESTANTEN IN ZUID-VLAANDEREN.

Triverius. Driemaandelijks Tijdschrift van de Heemkring Triverius-Brakel. 9° Jaargang, nr 2, april 1979, blz. 12-16. Gestencild. Verantwoordelijke uitgever : Paul Baguet, Dr. de Dryverestraat 26, 9660 Brakel.

Wie denkt aan het protestantisme in Zuid-Vlaanderen denkt hoofdzakelijk aan Sint-Maria-Horebeke, waar de oudste kern protestantisme van Vlaanderen vier honderd jaar geleden vaste voet kreeg en ononderbroken bleef en blijft voortbestaan. Aangrenzende dorpen uit het Oudenaardse en uit de omgeving van Ronse ondergingen mede de invloed van het protestantisme. Schrijver schetst een alge-

meen overzicht van het protestantisme in Zuid-Oost-Vlaanderen. De geraadpleegde dokumenten heeft hij ontleend aan auteurs, «die stellig de protestanten niet genegen waren» aldus schrijver.

126) ALGEMEEN

KAN. G.F. TANGHE

PAROCHIEBOEKEN. DEEL I.

Bibliografie, door Lic. Hist. André Vanoutryve, 32 blz. Namenindex.
G.F. Tanghe — Noodpatronen of aanwijs van heiligen tot welke men zich kan wenden om hulpein troost in de verschillige noodwendigheden waarin men zich bevindt. 160 blz. Brugge 1876. Drukkerij : De Scheemaecker-Van Windekens, Brugge. Kan. G.F. Tanghe — Panorama der bekende kerkdienaars van Onze Lieve Vrouw te Brugge. 251 blz. Brugge 1864. Drukkerij Wed. De Schryver-Van Haecke. Kan G.F. Tanghe — Handboeksken des Broederschaps der H. Apollonia, kanonieklijk ingesteld den 26 november 1858 in Sint-Jacobskerk te Yper, met een bijvoegsel bevattende de naemlyst der bekende heeren pastors dezer parochie. Brugge 1859. Drukkerij : Wed. De Schryver-Van Haecke, Brugge. 32 blz. Kan. G.F. Tanghe — Handboeksken des Broederschap der H. Barbara, kanonieklijk ingesteld in de parochiekerk van Sint Martinus te Yper. Bijvoegsel. Naemlijst der bekende HH. Pastors van Sint Marten. Brugge 1858. Drukkerij : De Schryver-Van Haecke Brugge. In facsimilé uitgegeven door Familia et Patria, Handzame, 1977. Prijs : 600 fr. De volledige werken in 12 delen : 6.000 fr.

Dit eerste deel kwam pas uit na het verschijnen van de andere elf delen. We vinden er enkele details in vermeld die betrekking hebben met het grondgebied Land van Aalst. In deel Noodpatronen : verering van de relikwien St Hermes te Ronse, de marteldood van Sint-Livinus te Sint-Lievens-Esse. In deel Panoram : Joannes Vander Stricht, apostolisch protonotarius, heer van leenhof van Kanegem, kanunnik van Sint Salvator en St Donaas te Brugge, proost Sint-Hermes te Ronse, in 1742 proost van O.L.Vrouwkerk te Brugge. 1746 : Jakob Michiel De Hu, van Ninove, eerst professor van godgeleerdheid bij reguliere kanunniken van Betlehem bij Leuven, kanunnik van O.L.Vrouw te Brugge. 1861-1863 : Modestus De Meulemeester geboren te Melden in 1831 onderpastoor Zwevegem en Lopem. Christophorus Bernardus Welvaert, geboren te Zomergem in 1783, onderpastoor te Geraardsbergen in 1835 pastoor Sint Marten en deken der kristenheid Ieper.

127) ALGEMEEN

J. TAELDEMAN

AMBACHTELIJKE BROODBAKKEN IN OOST-VLAANDEREN : ZAAK EN WOORD.

Het Land van Nevele. Driemaandelijks berichtenblad van de Heemkundige Kring. Jaargang X, aflevering 1, maart 1979. Met vier kaartjes. Verantwoordelijke uitgever : J. Luyssaert, Veldestraat 8, 9841 Nevele-Merendree. blz. 3-21.

De bijdrage is de gedeeltelijke tekst van een lezing desaangaande op de Gouwdag van de Oostvlaamse Heemkundige Kringen te Nevele op 15 mei 1977. De auteur neemt in ogenschouw de plaats van de oven, benamingen voor het bakhuis, de bouw van het bakhuis, de deegbereiding, het stoken, het bakken zelf, en de boterham. Hij geeft de naamvarianten in Oost- en Westvlaanderen en deel van Brabant. Het hele Land van Aalst is er terug te vinden.

128) ALGEMEEN

P. DEBRABANDERE

DE KORTRIJKSE EDELSMEEDKUNST.

320 blz. Ruim 205 illustraties, merkentekens inbegrepen. Verhandelingen uitgegeven door de Leiegouw. VI. Kortrijk 1979. Prijs : 600 fr.

Over de Kortrijkse edelsmeedkunst is tot op onze dagen bitter weinig geschreven en even weinig gepubliceerd, afgezien van enkele belangrijke bijdragen. De auteur, hoofd Edukatieve Dienst van de Musea van Kortrijk, heeft zich jarenlang ingespannen om dat pijnlijk tekort aan te vullen. Een zeshondertal Kortrijks zilverwerk kon hij bestuderen, voeg daarbij de velerlei eksemplaren goudwerk. Om het belang van dit werk aan te tonen laten we de korte inhoud volgen : Woord vooraf, Tekens en afkortingen, bronnen en literatuur, Inleiding, de nering van de Kortrijkse goud- en zilversmeden (eed en dekenschap, de gezworene, de leerling, vrijmeesterschap, gezelle, weduwen, de eedaflegging en visitaties. Merken en tekens : meesterwerk tijdens het Ancien Regime, stedelijk wapen en gekroonde C., provinciale leeuw, dekanaatletter en datering met cijfers, het poincoen van gratie van 1749, merken en tekens na 1798, ongeïdentificeerde merken en tekens op Kortrijks werk, plaats en aanbrengen van merken en tekens. Het edelsmidvak : de winkel, gehalte van gouden en zilveren voorwerpen, edelstenen, oude-kleerkopers en marskramers, gezworen wisselaars en technieken. Kortrijks goud- en zilversmeden voor 1500, 16° eeuw, 17° eeuw, 18° en 19° eeuw met telkens biografie van de edelsmid. Kortrijks werk van onbekende meesters, stijlkritische benadering van de kunstwerken. Bijlagen. Persoons-en plaatsnamenregister. Een paar stuks Kortrijks zilversmeedwerk berustend in het Land van Aalst zijn eveneens gecommentarieerd : in de Sint-Amanduskerk te Schendel-

beke, zilveren ciborie, dekanaatletter R, onduidelijk merkenmeesterwerk; de ciborie werd besteld in 1710 door Laurent Coenen pastoor van Schendelbeke van 1698 tot 1738, hiervoor betaalde hij dertig ponden groten wisselgeld. Verzameling Sint Amanduskerk, Schendelbeke. Te Zottegem : zilveren gildebeker, Kortrijks wapen, leeuw in schild, 70 onder kroon (= 1770) meesterwerk. Gildebeker in 1770 weggekaapt door de Zottegemse rederijkerskamer Suyghelingen van Polus in een toneelwedstrijd te Kortrijk. Verzameling : Zottegem, Bewaard bij de Hoofdman-archivaris van de Zottegemse rederijkerskamer. Een merkwaardig nieuw œuvre in onze Vlaamse kunstgeschiedenis te Kortrijk ingericht door de Kortrijkse Sint-Antonius beter bekend als Fonteinisten, kenspreuk Tijdverlies.

129) ALGEMEEN

GUSTAAF ASAERT

HET ARCHIEF VAN DE ABDIJ VAN BOUDELO TE SINAAI-WAAS EN TE GENT. DEEL I. INVENTARIS.

295 blz. Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur en Ministerie van Nationale Opvoeding en Franse Cultuur. Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provincien Rijksarchief te Gent. Uitgever : Algemeen Rijksarchief 1000 Brussel. 1976. Drukkerij : Cultura, Wetteren. Prijs : 450 fr.

De oorsprong van de abdij van Onze Lieve Vrouw, abdij van Boudelo naar haar eerste vestigingsplaats genoemd, hoeft gezocht bij de Sint-Pietersabdij te Gent, die in het jaar 1197 een zekere krisis kende. Samen met monnik Boudewijn van Boekel verlieten een aantal monniken de Sint-Pietersabdij en vestigden zich in de eenzaamheid van de plaats Boudelo in Sinaai-Waas. De oorkonde van de stichting dateert van 25 juli 1200. Op 8 aug. 1578 plunderden de Gentse Calvinisten grondig het klooster. De abt vluchtte naar Keulen en de monniken naar hun Refuge in Gent, die ze opbouwden tot een nieuw klooster. Op 31 okt. 1796 supprimeerden de Franse Republikeinen deze abdij, de kerk werd stadsbibliotheek. Deel I, inventaris, omvat alle archiefstukken, ten getale van 3089, uitgezonderd de charters. In het later deel II zullen de charters in een regestenlijst worden uitgegeven.
De volgende lokaliteiten uit het Land van Aalst ontmoeten we in de archiefstukken : Aalst, kasselrij Aalst, Borsbeke, Elene, Elst, Erpe, Erwetegem, Godveerdegem, Grotenberge, Lede, Leeuwergem, Michelbeke, Oombergen, Ottergem, Ressegem, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Kornelius-Horebeke, Sint-Lievens-Houtem, Sint-Maria-Oudenhove, Velzeke, Wichelen, Zegelsem, Zottegem en land van Zottegem, alsmede de volgende personen : Petrus Haerens, pastoor van Lede, Jan Waepenaert, heer van Erpe, Joannes Baptiste Verhoeven, onderpastoor van Lede, Lieven de Moor van Zottegem.

130) ALGEMEEN

FRANÇOISE LEDENT

ITINERAIRES EN HAINAUT.

168 blz. 53 illustraties en 22 detailkaarten. Uitgave : Hainaut-Tourisme, 31 rue des Clercs, 7000 Mons. 1979. Prijs : 175 fr.

Het boek biedt gesneden brood voor de toerist die nader kennis wil maken met de provincie Henegouwen. De auteur heeft voor de toerist tweeentwintig reisroutes uitgestippeld, elk bestaande uit een stad of grote agglomeratie met elk een nuttig kaartje en de nodige uitleg en inlichtingen over al wat er te bewonderen ofte benaderen valt. Uitstap nr 20 vermeldt de drie voormalige dorpen uit ons Land van Aalst : Amougies, Orroir en Russeignies.

131) ALGEMEEN

DR. LUC GOEMINNE

WAAR STOND DE WINDMOLEN VERMELD IN DE REINAERT ?

Heemkundig Nieuws. Tweemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring de Oost-Oudburg. Contactblad van de Heemkundige Kring Oost-Oudburg en het Documentatiecentrum voor streekgeschiedenis. Jaargang 7, nr 3, 1979, blz. 10-11. Verantwoordelijke uitgever : R. Poelman, Zavelput 18, 9110 Sint-Amandsberg.

Naar het oordeel van de auteur kan best het Reinaert-tafereel van de slapende molenman gelokaliseerd worden in de dorpsmolen van Lochristi, molen van de Sint-Baafsabdij te Gent. Zelfde abdij bezat in het Land van Aalst nog zeer oude watermolens te Rekegem onder Munkzwalm en te Bavegem.

132) ALGEMEEN

GODEFROY DECLERCQ

ETUDE ETYMOLOGIQUE D'UNE IMPORTANTE FAMILLE SOUS L'ANCIEN REGIME : LE FAMILLE MERRY.

Annalen. Annales. Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde. Cercle Historique et Archéologique de Renaix et du Tenement d'Inde. Jaargang XXVII, 1978, blz. 169 — Twee illustraties — 198 . Redaktie : Biezenstraat 2, 9600 Ronse.

In deze genealogische studie van de familie Merry, een vooraanstaande familie uit het noorden van Henegouwen en de streek van Ronse, ontmoeten we enkele historische gegevens over de oude dorpen uit het Land van Aalst : Rozenaken (Russignies) Amengnijs (Amougies) en Orroir.

133) ALGEMEEN

MONIQUE LESENNE

RONSE EN OMSTREKEN ARCHEOLOGISCH BENADERD.

Annalen. Annales. Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde. Cercle Historique et archéologique de Renaix et du Tenement d'Inde. Jaargang XXVII, 1978, blz. 223-245. Redaktie : Biezenstraat 2, 9600 Ronse.

De auteur werd opgedragen een overzicht te geven van wat Ronse en omstreken archeologisch aan het licht bracht, dit om beter inzicht te krijgen in de bewoningsgeschiedenis van de streek in ver vervlogen eeuwen. Het bestudeerd gebied loopt van de grens met Henegouwen, ten westen de Schelde, ten noorden de Maarkebeek en de gemeentegrenzen van Oudenaarde, Harelbeke en Brakel. Dus Ronse met Louise Marie, Kluisbergen met Berchem, Kwaremont, Ruien en Zulzeke. Het tijdschema is beperkt tot de periode van het Paleolithicum tot de vroege middeleeuwen. Kerkelijke archeologica komt niet in aanmerking. Er zijn «zovele duidelijke bewijzen van de rijke archeologische ondergrond van onze streek. Het beeld, dat wij ons door de kennis van dit overvloedig materiaal kunnen vormen, is er een van een intensieve continue bewoning sedert het Paleolithicum tot de vroege middeleeuwen en die vooral geconcentreerd is op de heuvels van ons gebied «aldus de auteur in haar slotwoorden.

134) ALGEMEEN

LEO PEE

BEVOLKINGSEVOLUTIE IN BAASRODE EN VLASSENBROEK 1469-1830.

Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde. Vierde reeks, nr 3, jaarboek 1977. blz. 141-157. Redaktiesekretaris : Leo Pée, Kapittelstraat 27, 9330 Dendermonde. Drukkerij : De Hauwere-Huau, Dendermonde.

In 1694 telde Baasrode en Vlassenbroek 180 gezinnen en samen 728 leden, dat is vier per gezin. Met andere plaatsen in Vlaanderen vergelijken is dat een ongewoon laag gemiddelde : voor Sint-Kornelis-Horebeke en Mater was dat in 1698 respektievelijk 4,33 en 4,71 (C. De Rammelare) voor de kasselrij Oudenaarde in 1698 : 4,42 (J. De Brouwere) en voor Lede bij Aalst in 1685 : 4,5 en in 1693 : 4,9 (J. De Brouwer).

135) ALGEMEEN

R. CASTELAIN

HET GEBEURDE 500 JAAR GELEDEN IN HET OUDENAARDSE.

Handelingen van de Geschied-en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde van zijn Kastelnij en van den Lande tusschen Maercke en Ronne. Deel XIX, aflevering 1 en 2. Oudenaarde 1978. blz. 171-175.

Op 5 januari 1477 sneuvelde Karel de Stoute op het slagveld te Nancy. Maria van Boergondie, zijn enige dochter, nam het bestuur over Vlaanderen over. Weldra kreeg ze Gent en Brugge tegen. Aan de grens met Frankrijk stond Koning Lodewijk XI van Frankrijk klaar om gebeurlijk in grijpen, wat zijn soldaten in 1477 en 1478 hebben gedaan. De Fransen hebben in de streek van Oudenaarde lelijk huis gehouden. De bevolking van Berchem Oud. vluchtte naar de bossen van Kwaremont. Op 6 april 1478 namen de Fransen te Schorisse brouwer en vijftien inwoners gevangen, die meegevoerd werden en later duur moesten afgekocht worden. Het was echter een kort wapengeweld want 17 juli 1478 ging een wapenbestand in voor een jaar.

136) ALGEMEEN

L. DHONDT

DE PLATTELANDSOPSTAND DER GELIJKEN VAN 1790. BIJDRAGE TOT DE KENNIS VAN DE CRISIS VAN DE OUDE MAATSCHAPPIJ EN DE POLITIEKE EN IDEOLOGISCHE GESCHIEDENIS VAN HET PLATTELAND.

Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde van zijn kastelnij en van den Lande tusschen Maercke en Ronne. Deel XIX, 1° en 2° aflevering. Oudenaarde 1978. blz. 185-259. Acht illustr.

In de streek gelegen tussen Oudenaarde, Noord-Henegouwen, Gavere en Aalst, Geraardsbergen, brandde einde mei 1790 een grote volksopstand los, gericht op het omverwerpen van de toenmalige maatschappij, bizonder gericht tegen de hoofdtenoren van de Brabantse Omwenteling : de adel, de geestelijkheid en de gegoede burgerij die keizer Jozef II hadden afgezet en de Republiek van de Verenigde Nederlandse Staten hadden uitgeroepen. Het gewone volk van ten lande, arm en onderdrukt, stelde heel zijn betrouwen op de keizer, want hij wou voor ze een nieuwe en rechtvaardige rechtsorde instellen. De rijke en gegoede klasse aanvaardde dit niet, vandaar de Brabantse Omwenteling. De straatarme man sprong in het harnas voor de keizer en ontketende een volksopstand tegen de heersende klasse. Deze rebellie is een quasi onbekende episode uit de sociale geschiedenis van het Land van Aalst. De auteur brengt in deze bijdrage het eerste gedeelte van zijn licentiaatsthesis en bestrijkt de jaren 1775-1794, volgend nummer geeft het tweede gedeelte. Als inleiding op de plattelandsstrijd geeft hij

een overzichtelijke kijk op het Ancien Regime politiek, ideologisch, economisch en sociaal bekeken. Zijn studie volgt de opstand, in zijn hoogten en laagten, vanaf zijn spannende inzet tot aan zijn trapsgewijs wegsterven. Het verhaal van de rebellie citeert de volgende dorpen uit Land van Aalst : Sint-Maria-Latem, Schorisse, Gavere, Zottegem, Opbrakel, Nederbrakel, Nukerke, Sint-Denijs-Boekel en Sint-Blasis-Boekel, Mater, Munkzwalm, Kwaremont, Geraardsbergen, Ninove, Bottelare, Serskamp, Erembodegem, Welden, Elst, Velzeke, Balegem, Zegelsem, Sint-Goriks-Oudenhove, Hundelgem, Paulatem, Hermelgem, Nederzwalm, Roborst, Beerlegem, Meilegem, Dikkelvenne, Sint-Lievens-Houtem, Sint-Lievens-Esse en Iddergem.

137) ALGEMEEN

EUGEEN VERSTRAETE

EIGENDOMSMERKEN OP JACHTHONDEN IN DE XVII° EEUW.

Vlaamse Stam. Tijdschrift voor Familiegeschiedenis. Maandblad van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. 15° Jaargang, nr 5, mei 1979, blz. 233-240. Redaktieadres : Centrum voor Familiegeschiedenis, Wolstraat 39, 2000 Antwerpen. Drukkerij : Cailliau, Oostende.

Rond 1653 werd een geding gevoerd nopens het jachtrest van de heer van Bottelare. Dit recht betwistte hem de rechtspraak omdat hij er jaren geen gebruik had van gemaakt. In dezelfde bundel is een lijst gevoegd met merken van jachthonden, hoofdzakelijk uit het graafschap Vlaanderen. Deze lijst was op het moment van het proces in 1643 veertig jaar ouder; ook Bottelare komt er op voor en het stuk blijkt wel gediend te hebben tot staving van het jachtrecht van de heer van Bottelare. Benevens Bottelare vermelden we nog uit het Land van Aalst : Aalst, Everbeek, Erembodegem, Gavere, Liedekerke, Nukerke, Pamele en Ronse. De bijdrage bevat al de eigendomsmerken op jachthonden, die in de lijst voorkomen, gekopieerd.

138) AAIGEM

L. EYKELBERG

DE GEESTELIJKHEID VAN AAIGEM

Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere. Driemaandelijks tijdschrift. Jaargang XIX, nr 4, oktober, 1979, blz. 41-43. Redaktie : Albert D'hoker, Kleine Steenstraat 9, 9420 Mere.

Kortgehouden biografie van de volgende Aaigemse pastoors : Joos van der Slaeckt (° 1506); Jan van Loderslote of Vandersloot (° 1535), Pieter Gheerts (° 1550) nadien benoemd tot pastoor van Geraardsbergen; Joannes Schoemakere

(Califex) in 1555 pastoor te Aaigem benoemd, bleef er tot aan zijn dood in 1618; Nicolaas van de Velde eerst deservitor van Aaigem geweest van 1611 tot 1614, werd pastoor benoemd en bleef er tot 1616; Jacobus Van Vossele, pastoor van Aaigem van 1617 tot 1618 en ging over naar Heldergem; Henricus Van Steertegem, magister, door Leuven genoemd tot pastoor Aaigem en bleef er van 1618 tot 1623. Joannes Perlau, Brusselaar, in 1623 pastoor benoemd van Aaigem en bleef er in 1644 ging over naar Nieuwerkerken waar hij in 1666 overleed. Ferdinandus de Heer, geboren te Aalst in 1642 priester gewijd te Brussel, in 1642 pastoor benoemd te Nieuwerkerken, in 1643 te Kersken en in 1644 te Aaigem, was van 1650 tot 1653 waarnemend pastoor te Ressegem en 1653 te Heldergem. Hij overleed te Aaigem op 17 november 1690.

DEINZE-GOTTEM Valère GAUBLOMME

Het bestuur van Zottegem ging te ver ! *20.7.1771*

De burgemeester en schepenen, evenals de griffier hebben teveel ijver aan de dag gelegd in hun bediening, daarom, rekening gehouden met hun «excusie ende gedragh» werden de eerste veroordeeld tot een boete van 30 ponden parisis en de griffier tot 60 pond parisis; de kosten van proces vallen ten hunnen laste.

(R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, Reg. Criminele Sentencieën, nr. 8596, p. 184).

J.D.B.

De meier en een paar schepenen van Mater beboet. *14.3.1772*

De meier Fidelis Truyen wordt beboet met 120 pond parisis, de schepenen Joannes Wittebroodt en Frans de Smet, ieder met zestig pond parisis; de proceskosten soldidairlijk te delen. Zij worden bedreigd met erger zo zij zich nog op dezelfde weg begeven en moeten aan de burgerlijke partij schadevergoeding betalen. Waarom wordt niet vermeld.

(R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, Reg. Criminele Sentencieën, nr. 8596, p. 186).

J.D.B.

Opstand tegen de politie *11.6.1728*

Adriaen Dhont, zoon van Jan, 50 jaar oud, geboren en wonend te Herzele, paardeknecht bij Frans Schamffeleere, reed samen met Jan Kint, ieder te paard gezeten, te Strijpen over een stuk land, waarom hij vanwege de officier Steven de Pottere een proces verbaal opliep; hierbij kwam Adriaen in opstand tegen de politie, waarbij hij de officier aan arm en hand verwondde met een stok en het nodig bleek dat de gerechtsdienaar door het volk werd ontzet, Adriaen aangehouden, opgesloten in het huis «van thaire» en overgeebracht naar de gevangenis.

Hij wordt veroordeeld om «met onghedeckten hoofde ghebracht te worden int cosistorie van den hove» en er op zijn knieën vergiffenis te vragen + de proceskosten.

Jan Kint werd achteraf als voortvluchtige, om dezelfde feiten als Adriaen Dhont, wegens slagen toegebracht aan de officier, veroordeeld, om voor 3 jaar lang verbannen te worden uit de landen van zijne majesteit + de proceskosten.

(R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, Reg. van Criminele Sentencieën, nr. 8596, p. 39 v° en 42 r°-v°).

J.D.B.

Hulp bij desertie *18.6.1728*

Franchois Penninckx, zoon van Jaspard, oud o. 55 jaar, timmerman, wonende te Denderwindeke, logeerde in april in zijn huis 2 duitse soldaten, van het regiment van de prins van Wurtemberg, die hun eenheid ontvlucht waren en opgezocht werden; Franchois had meegeholpen bij de desertie van Martin Dozert te Aat, waar hij in garnizoen was, «door hem te bezorgen» een lijnwaete casacke met eenen graensack, ... eenen hoedt», om de wacht ongemerkt te kunnen passeren.

Hij moet als straf blootshoofds geknield vergiffenis vragen + de proceskosten.

(R.A.G., Fonds Raad van Vlaanderen, Register van Criminele Sentencieën, nrs. 8596, p. 40 v° , 41 r°).

J.D.B.

REGISTER DER PLAATSNAMEN

Aalst 1, 49, 97, 114, 145, 175, *193*, *241*
Aspelare 221

Baardegem 124
Bordeaux 31
Brugge 32
Brussel 15, 25, 32

Charleroi 15

Denderhoutem 30
Denderleeuw 17
Dendermonde 23

Erembodegem 12, 29, 31, 33, 125
Erpe 194
Erps-Kwerps 29

Gent 8, 9
Geraardsbergen 12
Gijzegem 129
Grotenberge 26

Hekelgem 195
Herdersem 130
Hofstade 30, 131, 182, 221
House 13

Liedekerke 24, 30, 31
Lier 22
Ligny 23

Meldert 134
Melle 194
Moorsel 30, 136, 171, 194

Nieuwerkerken 174, 182, 221
Ninove 18

Oostende 29
Ophain 30

Pepingen 32

Reims 32
Rijsel 14
Ronse 21, 240

Scheldewindeke 240
Sint-Joost-ten-Node 194
Sint-Maria-Lierde 93

Velzeke 251
Vlierzele 20
Vloerzegem 93
Vrasene 17

Wele 31
Wichelen 195

INHOUDSTAFEL 1979

K. Baert — Iwein van Aalst 241

J. De Brouwer

— Beleiding van de prater 221

— Opstand tegen de openbare macht te Scheldewindeke 240

— Oproerleider te Ronse 240

— Het bestuur van Zottegem ging te ver 285

— De meier en een paar schepenen van Mater beboet 285

— Opstand tegen de politie 286

— Hulp bij desertie 286

Fr. Courteaux

— Boekbespreking : Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 94

— Stadskernvernieuwing te Aalst 192

— De familie Cumont te Aalst 193

— Prijs van Restaur.-Architektuur 1979 te Aalst 221

L. Van Durme — Het «Oorkondenboek van Velzeke» van Jozef Van Cleemput 251

L. Fosselle — Boekbespreking : De Jezuïeten te Aalst 222

V. Gaublomme — Onze Bibliografie 35, 65, 137, 183, 225, 274

L. Goemine — Twee oude windmolenvermeldingen in de streek van Geraardsbergen 93

H. Van der Haegen — Oproep tot medewerking ! Sociaal-economische en Demografische structuur van de Vlaamse Bevolking in het jaar IV 271

L. De Rijcke — De politieke en sociale achtergronden van de zaak Cammerman 49, 97

C. Uyttersprot

— De Napoleonisten te Aalst 1

— In Dienst van het Keizerrijk 114, 171

M. Van den Berghe — Een proeve van solidariteit van de inwoners van Pollare onder het Frans Bewind 95

E. Wauters — De familie Wauters te Aalst-Mijlbeek gedurende de achttiende eeuw : drie generaties armoede 145

HET LAND VAN AALST — REEDS VERSCHENEN JAARGANGEN.

Reeds verschenen jaargangen worden slechts verkocht per volledige jaargang à 350,- fr.. Is de jaargang niet meer volledig in voorraad dan wordt 60,- fr. per nummer aangerekend.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van «Het Land van Aalst, Oude jaargangen, Aalst».

Al de jaargangen zijn nog volledig in voorraad, behalve de onderstaande waarvan nog slechts de aangegeven nummers beschikbaar zijn:

1949 (1) : nummers 4/5/6.
1950 (2) : nummers 1/2/3/4/5.
1951 (3) : nummers 1/2/4.
1953 (5) : nummers 2/4/5/6.
1954 (6) : nummers 2/3/4/5/6.
1959 (11) : nummers 3/4/5.
1961 (13) : nummers 2/3/4/5/6.

BELANGRIJKE MEDEDELING.

De 31e jaargang van «Het Land van Aalst» loopt naar zijn einde.

Wij verzoeken onze abonnementen **dringend** het leesgeld voor **1980** nl. **300,- fr.** (ja wij trachten het nog voor dit jaar aan dezelfde prijs klaar te spelen) **onverwijld** te betalen, met de vaste hoop dat menig lid spontaan als **steunend lid** 500,- fr. of als **erelid** 1.000,- fr. zal storten op postrekening nr 000-0586911-61 van «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

Gelieve uw storting niet uit te stellen ten einde U geld (de inningskosten!) en ons tijd te besparen.

Door het aanwerven van nieuwe leden helpt U ons de kosten te drukken.

Hartelijk dank aan allen die deze oproep bereidwillig beantwoorden.

De redaktie.

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Voorzitter : F. Courteaux Acaciastraat 7, 9300 Aalst
Beheerder : G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60.19.04
Redaktiesekretaris : J. de Brouwer, 9330 Dendermonde (Sint-Gillis)
Tel. (052) 21.48.27
Recensie en toezending van ruilnummers :
E.H. V. Gaublomme, pastoor, 9803 Gottem - Tel. (051) 63.30.80
Bestuursleden : B. Boel - S. De Lange - L. De Rijck - L. Robijns - Cl. Uyttersprot - A. Van Lil

Het tijdschrift wordt uitgegeven met de steun van het Rijk en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Prijs voor het jaarabonnement :

Voor leden : 300 fr, steunende leden : 500 fr. en ereleden : 1.000 fr., te storten op postrekening nr. 000-0586911-61 "Land van Aalst", Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

Bestellingen van jaargangen en losse nummers bij de heer Luc De Rijck, D. De Wolfstraat 18, 9300 Aalst, na voorafbetling op voornoemde postrekening van 60 fr. per enkel nummer, 120 fr. per dubbel nummer en 350 fr. voor een volledige jaargang.

INHOUD VAN NUMMER 6 — 1979

Karel BAERT — Iwein van Aalst 241
L. VAN DURME — Het «Oorkondenboek van Velzeke» van Jozef Van Cleemput 251
Prof. Dr. H. VAN DER HAEGEN — Oproep tot medewerking! Sociaal-economische en demografische structuur van de Vlaamse bevolking in het jaar IV 271
V. GAUBLOMME — Onze Bibliografie 274
Register der Plaatsnamen 287
Inhoudstafel 1979 288

Verantw. uitgever : J. De Brouwer - 9340 Sint-Gillis-Dendermonde
Drukkerij Veys, Tielt.